

Kooperatif Postası

KARINCA

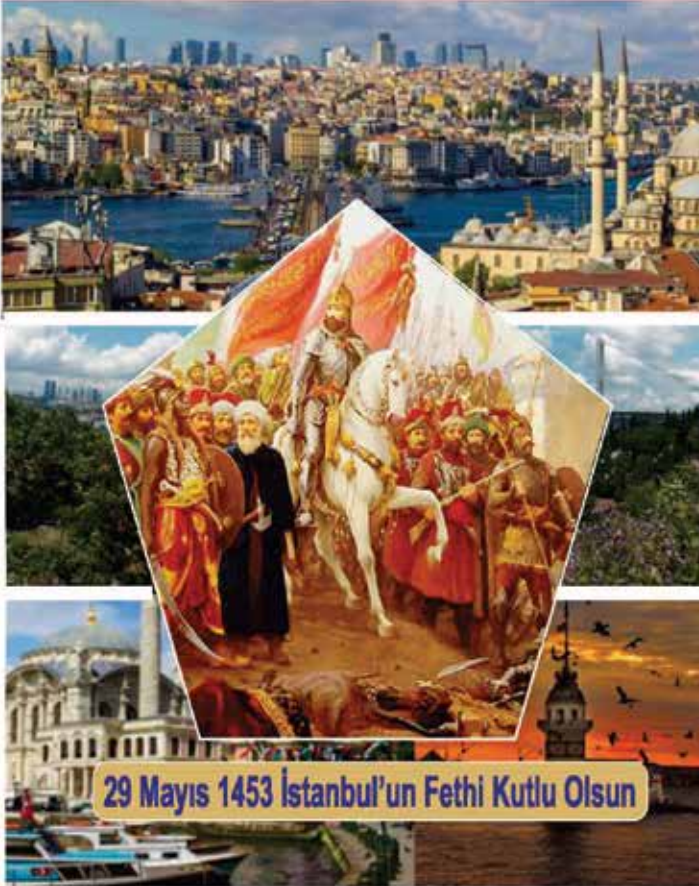
Mayıs 2020 Yıl: 86 Sayı: 1001 ISSN: 1300-1450

Kooperatif Postası

KARINCA

Mayıs 2020 Yıl: 86 Sayı: 1001 ISSN: 1300-1450

29 Mayıs 1453 İstanbul'un Fethi Kutlu Olsun

19 Mayıs Atatürk'ü anma
Gençlik ve Spor Bayramınız kutlu olsun.

Muberek Ramazan Bayramınız kutlu olsun.

KARINCA 1

Başyazı

Değerli kooperatif dostları;

Mayıs ayı boyunca da hemen hemen tüm dünya ülkeleri Aralık ayında **Çin**'de başlayıp Şubat ayı ile birlikte önce **İran** sonra da Mart ayından itibaren Avrupa kıtasını etkisi altına alan **COVID-19** pandemisinin yarattığı sonuçlarla uğraşmaya devam etmiştir.

Halen pandeminin merkezi **ABD** olarak ortaya çıkmış görünüyor.

Zira 15 Mayıs itibari ile tüm dünyada yaklaşık olarak onaylanmış vaka sayısı dört buçuk milyon, vefat sayısı ise üçyüzbini aşmış durumdadır.

Toplam iyileşen hasta sayısı ise 1,6 milyondan fazladır. **ABD**'de toplam vaka sayısı bir buçuk milyona, toplam vefat sayısı ise doksan bine yaklaşmış görünüyor. **ABD**'yi vaka sayısında 263 bin vaka ile **Rusya**, vefat sayısında ise 34 bin vefat sayısı ile Birleşik Krallık izlemektedir.

Bu rakamlar virüsün merkezinin bugün için **ABD** olduğunu göstermektedir.

Bir önceki ay dünyada beşinci sırada olan **Türkiye** pandemi ile mücadele bağlamında ortaya koyduğu politikalarla ve tedavi sürecindeki performansı ile her geçen gün salgının kontrol altına alınması adına önemli mesafe kat etmektedir.

An itibari ile **Türkiye** bu tabloda toplam vaka sayısı bakımından 146 bin vaka ile sekizinci sırada iken vefat sayısı bakımından ise 4055 vefat sayısı ile ondördüncü sırada yer almaktadır.

Türkiye'nin Mart 2020 başında itibaren ortaya koyduğu pandemi ile mücadele politikası kapsamındaki uygulamaları arasında, tüm düzeylerdeki eğitim kurumlarının yüzüze eğitime ara vererek uzaktan eğitime geçişi, vaka riskinin yüksek olduğu illerde (*30 büyükşehir ile Zonguldak*) sokağa çıkma kısıtlaması, 20 yaş altı ve 65 yaş üstü vatandaşlarımız için sokağa çıkma yasağının getirilmesi, salgın riskinin yüksek olduğu yerleşim birimlerinde karantina uygulaması (*bu uygulama bazen bir ilçe düzeyinde olabildiği gibi, köy, mahalle, cadde sokak, hatta bina düzeyinde de uygulanmaktadır*), vaka yayılma hızının kontrol edilmesi için şehirlerarası seyahatin sınırlandırılması, camilerde cemaat olarak namaz kılınmasının durdurulması, salgın bulaş riskinin yüksek olduğu bazı işletme türlerinin faaliyetlerinin durdurulması, sınırların kapatılması, spor müsabakalarının askıya alınması gibi bir çok radikal uygulama sayılabilir.

Bu uygulamaların sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal etkilerinin olduğu açıktır.

Bu çerçevede pandemi ile mücadele politikası sadece salgının kontrol altına alınmasına yönelik uygulamalardan ibaret olmayıp aynı zamanda salgının ortaya çıkardığı sosyal ve

ekonomik tahribatın da engellenmesi ve yönetilmesine yönelik tedbirleri de içermektedir.

Bu çerçevede sosyal destek uygulamaları, ekonomik destek ve teşvik uygulamaları, **KOVID-19** hastalığının teşhis ve tedavisinin herkes için erişilebilir olmasına yönelik politikalar örnek olarak gösterilebilir.

*Pandemi sürecinde Türk siyasetinin en sempatik yüzü haline gelen **Sağlık Bakanı Fahrettin KOCA** 7 Mayıs 2020 günü yaptığı basın toplantısında salgının **Türkiye** için kontrol altına alındığını açıklamış ve kademi olarak yukarıda zikredilen tedbirlerin gevşetilerek normalleşmeye geçişin başlayacağını ifade etmiştir.*

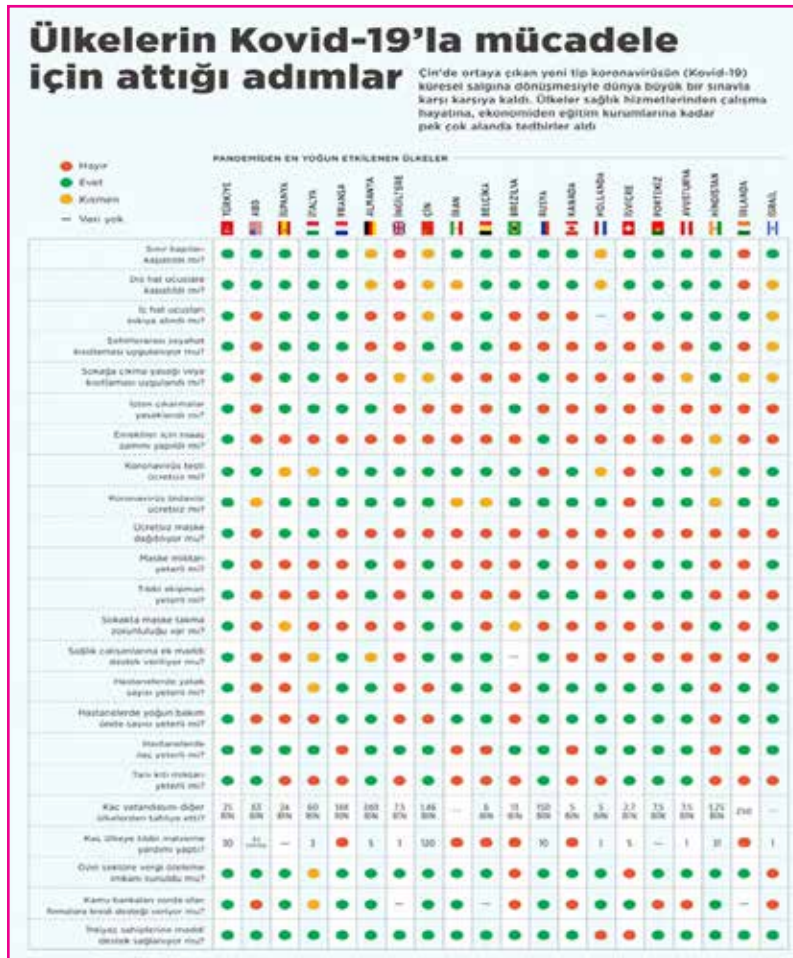
Ancak sayın bakanın ısrarla üzerinde durduğu nokta, bu normalleşmenin salgından önceki normalleşmeden farklı bir **“yeni normal”** olduğu hususudur.

Bu yeni normalin adı ise **“kontrollü sosyal hayat”** olarak belirlenmiştir.

Kontrollü sosyal hayat; tüm toplumun topyekün tedbirli olmasına vurgu yapan bir içeriğe sahip olup özellikle iki hususun altını çizmektedir.

MASKE TAKMAK ve SOSYAL MESAFE'yi gözetmek.

Aşağıdaki tabloda başta Türkiye olmak üzere bir takım ülkelerin bu süreçte uyguladığı

bazı politikalar hem karşılaştırma yapmak ve hem de tarihe not düşmek üzere yer verilmiştir.

Başta ülkemiz olmak üzere tüm insanlığın salgınla mücadelesinin en kısa sürede ve en az hasarla başarılı bir şekilde atlatmasını yüce Yaradandan niyaz ediyorum.

Herkese mutlu, sağlıklı bir Ramazan Bayramı diliyorum.

İnşallah bir sonraki sayıda KOVID-19 salgınının tüm dünyada kontrol altına alındığı bilgisini paylaşabiliriz.

Kaynak: Anadolu Ajansı

COVİT-19 PANDEMİ ETKİSİNDE DAYANIŞMA İLİŞKİLERİNİN ÖNEMİ VE KOOPERATİFÇİLİK

Hayati BAŞARAN*

Giriş

Ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaç ve istekleri müşterek sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen bir işletme yoluyla karşılamak üzere gönüllü olarak bir araya gelen insanların oluşturduğu özerk bir teşkilat, kooperatif olarak tanımlanmaktadır.

Kooperatifçiliği, birlikte hareket etme dayanışma ve sorunlara ortak çözüm bulma anlamında aldığımızda kooperatif tarihinin insanlık tarihi kadar eski olduğunu belirtebiliriz (*Rehber, 2011*).

Dünya genelinde kooperatifçiliğin bir ekonomik organizasyon biçimi olarak ortaya çıkışı 19. yüzyılın ortalarını bulmuştur.

Sanayi devriminin hayatın her alanında yaratmış olduğu hızlı değişim ve dönüşüm, işsizlik, iç göç, kentleşme, fiyatların hızlı artışı, gelir dağılımındaki adaletin bozulması gibi ekonomik ve sosyal problemler kooperatifçiliğin ortaya çıkmasının itici gücü olmuştur.

Kooperatifler günümüzde bir milyarı aşkın insanın içinde yer aldığı; ticari, ekonomik ve geniş katılımlı sosyal amaçlı faaliyetleri bulunan büyük organizasyonlara dönüşmüştür.

Kooperatifçiliğin temel ilkelerinin evrensel uygulanabilirliği nedeniyle kooperatif kavramına çok fazla anlamlar yüklenmektedir.

İster ekonomi diliyle ister sosyal yaşam diliyle ifade edilsin, kooperatif için tüm dünyada genel kabul gören tanımların içinde **“ortak hareket etme”** ve **“işbirliği ruhu”** bulunmaktadır.

Birlikte çalışma ve ortaklaşa iş yapma gibi dayanışma ilişkileri Türk Toplumlarında; dönemsel olarak imece, lonca veya ahilik gibi isimler almış yüzyılı aşkın süreden bu yana kooperatifçilik ilkeleri çerçevesinde yürütülmektedir.

* *Dr. Ticaret Bakanlığı*

Türk kooperatifçilik hareketinin Mithat Paşa'nın kurduğu Memleket Sandıklarıyla başladığı kabul edilir. Çağdaş anlamda kooperatifçilik faaliyetleri ise Cumhuriyet Dönemi'nde başlamıştır.

Türkiye'de kooperatifçiliğin gelişimi üzerine yapılan değerlendirmelerde, devlet destekli kurullarına ilişkin yorumlara sıkça rastlanmaktadır. Ancak ilk ortaya çıkışı ve kuruluşuna devlet yöneticileri önderlik etmiş olsa da, kooperatifçiliğin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde siyasal ve ekonomik gelişmelerin ve toplumsal taleplerin etkili olduğu görülür (*Başaran, 2015*).

Bilinen yaşam dönemi içinde insanlık; deprem, sel ve taşkınlar gibi fiziki doğal afetler ile salgın hastalıklar gibi biyolojik afetlere çok kez maruz kalmıştır. İçinde bulunduğumuz 2020 yılında da Yeni Koronavirüs (**COVID-19**) salgını insanlığı tehdit etmektedir. Covid-19 Salgını, pek çok ülkeye yayılmış ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından Mart ayında "**Pandemi**" olarak ilan edilmiştir.

Bu küresel salgın, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de hayatı ciddi derecede etkilemekte, uzun vadede kalıcı olma ihtimali oldukça yüksek değişimlere neden olmaktadır. Salgının yayılımının kontrol edilmesine yönelik alınan önlemler ile beraber hâlihazırda uluslararası tedarik zincirleri, arz-talep dengeleri, üretici-tüketici davranışları, iş yapma yöntemleri, çalışma modelleri, eğitim-öğretim yöntemleri ve gündelik yaşam dramatik hızla değişmektedir.

Salgının küresel çapta toplumsal hayatı derinden etkileyerek pek çok alanda önemli değişimlere neden olduğu ve tüm bu değişimlerin bireysel, kurumsal, toplumsal, ekonomik, çevresel vb. bağlamda birçok sonuç doğurduğu/doğuracağı düşünülmektedir¹.

Salgının mevcut ve gelecekteki olumsuz etkilerinin azaltılabilmesi için gerek maddi gerekse insan kaynakları daha etkin yönetilmelidir. Bu yönetim sürecinde toplumsal dayanışmanın sağlanması önemli olacaktır. Toplumsal dayanışmanın yönetsel olarak kurumsal yapılar aracılığıyla yapılmasının önemli avantajları vardır, bu şekilde toplu verileri uzun dönemli ve çok boyutlu, çok değişkenli bir analizden geçirmek mümkün olacaktır (*Aykaç, 2018*).

Toplumsal dayanışma devlet mekanizması aracılığıyla yurttaşların öteki yurttaşlarla yaptıkları yardımlaşma anlamına gelmektedir. Devlet mekanizması aracılığıyla kurulan toplumsal dayanışmanın bir yanında toplumda sosyal refah artışı sağlayan kamu hizmet üretimi veya sunumu ya da gelir transferi gibi kamu harcamaları varken, diğer yanında ise, bu sosyal refah programlarının finansmanı için gereksinilen kaynakların toplum tarafından karşılanması sorunu vardır. İşte bu gereksinimlerin karşılanmasında felsefesini dayanışma ve ortak hareket etme düşüncesi üzerine temellendiren kooperatifler önemli kurumsal yapılar olacaktır.

Bu çalışmada; gelişim süreci dönemselsel olarak incelenen kooperatifçiliğin, Türkiye'nin ekonomik ve sosyal gelişimine sağladığı katkılardan hareketle içinde bulunduğumuz **Covit-19** Salgın dönemi ve izleyen dönemlerde temel ihtiyaç maddelerinin temininde dayanışma ve ortak hareket etme davranışının kurumsal olarak yürütülmesinde kooperatiflerin önemli roller üstlenebileceğine ilişkin çıkarımlar yapılmıştır.

Çalışmanın ana materyalini, Uluslararası Kooperatifler Birliği, Ticaret Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu verileri oluşturmaktadır. Ayrıca, konu hakkında daha önce yapılmış bilimsel çalışmalar ve raporlar incelenmiş ve bu çalışmalardan da yararlanılmıştır.

1) <https://tubitak.gov.tr/tr/destekler/akademik/ulusal-destek-programlari/1001/icerik-covid-19-sobag-cagrisci>

1. Türk Kooperatifçiliğinin Tarihsel Gelişimi

Türk kooperatifçilik hareketinin Mithat Paşa'nın kurduğu "**Memleket Sandıkları**" ile başladığı kabul edilmektedir. Osmanlı İmparatorluğunun Rumeli topraklarında bulunan Şehirköy (**Pirot**) kasabasında 1863 yılı Kasım ayında kurulan "**Memleket Sandıkları**" kooperatifçiliğinin ilk uygulamasıdır (*Türkiye Kooperatifçilik Raporu-2013*).

Uygulamanın olumlu sonuçlar vermesinin ardından 1867 yılında çıkarılan "**Memleket Sandıkları Nizamnamesi**" ile bir devlet politikası olarak Memleket Sandıkları tüm ülkeye yayılmıştır. Memleket Sandıkları önce Menafi Sandıklarına sonra tüm sermayesiyle Ziraat Bankasına dönüşmüştür.

Osmanlı toplumu tipik bir tarım toplumuydu. Kapitalist yoldan sanayileşmek için gerekli ön koşullara sahip değildi. Toplumda kişisel ellerde servet birikimi ve özel girişimciliğinin ön koşulları yoktu.

Cumhuriyet dönemi ise, mevcut tarım toplumunu sanayi toplumuna dönüştürme uğraşısı içinde geçti (*Rehber,2011*).

Bunun sağlanabilmesi için toplumsal dayanışma önem taşımaktaydı. Toplumsal dayanışmayı işletmecilik faaliyetlerine dönüştürüp ekonomik fayda sağlamak için kooperatifleşme çalışmaları başlatıldı.

Ekonominin tarım ağırlıklı olması nedeniyle Türkiye'de kooperatifçiliğinin ilk uygulamaları tarım sektöründe başlamıştır. Bunun bir sonucu olarak 1929 yılında yürürlüğe giren "**Zirai Kredi Kooperatifleri Kanunu**" kooperatifçilikle ilgili yasal ilk düzenleme olmuştur (*Başaran, 2015*).

1929 büyük buhranı, her sektörde olduğu gibi tarım sektöründe de önemli sonuçlar oluşturmuş, tarım ürünlerinin pazarlanması ile çiftçilerin finansman talebini karşılama konularında kurumsal yapılara daha fazla ihtiyaç duyulmuştur.

Bu kapsamda, 1935 yılında 2834 sayılı "**Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanun**" ile 2836 sayılı "**Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu**" çıkarılmış ve kooperatifler tüzel kişilik kazanarak faaliyetlerine başlamışlardır.

Tarım sektöründe faaliyet gösteren kooperatiflerin kurulmasını takiben, temel ihtiyaç maddelerinin temininde faaliyet gösteren tüketim kooperatifleri, konut talebinin karşılanması için yapı kooperatifleri ve esnaf ve sanatkârın finansmana ulaşmasını sağlamak üzere esnaf ve sanatkâr kredi ve kefalet kooperatifleri kurulmuştur (*Türkiye Kooperatifçilik Raporu-2013*).

Türkiye'de 1960'lı yıllara gelindiğinde başta işsizlik olmak üzere ekonomik ve sosyal sorunlar artmış, bunun sonucu olarak ekonomik ve sosyal alanda planlama dönemine geçilmiştir. Planlama döneminde kırsal alanda üretimi artırmak, kentlerde istihdam oluşturmak amacıyla birtakım politikalar geliştirilmiştir.

Bununla birlikte 1960'tan sonra devletin kooperatifçiliğe verdiği önem de artmaya başlamış, 1961 Anayasasına ilk defa kooperatifçilikle ilgili hükümler (**51-52. md.**) konulmuştur. Ayrıca 1963'ten sonra kooperatifler kalkınma planı ve yıllık programlarda da yer almaya başlamıştır. Bu gelişmelerin sonucu olarak 1969 yılında "**Kooperatifler Kanunu**" hayata geçirilmiştir (*Türkiye Kooperatifçilik Raporu-2014*).

2. Dönemsel Özellikler Kooperatifçilik İlişkisi

Kendine özgü evrensel ilkeleriyle dünyada geniş taban bulan kooperatifçilik hareketi, tarihsel süreçte ekonomik ve sosyal gelişmelerden etkilenip evrensel ilkeleri çerçevesinde yeni dönemlere uyum sağlamak amacıyla sürekli gelişme göstermiştir. Uluslararası Kooperatifler Birliğinin 1995 yılı genel kurulunda yeni bir **“kooperatif kimlik”** oluşturması ve kooperatif ilkelerini yeniden düzenlemesi, Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi tarafından 2001 yılında onaylanan **“Sosyal Gelişmede Kooperatifler”** konulu rapor ve Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 193 Sayılı Kooperatiflerin Teşvikine İlişkin Tavsiye Kararı kooperatiflerin küresel açıdan önemini ortaya koymaktadır (*Türkiye Kooperatifçilik Raporu-2013*).

Kooperatifçilik faaliyetlerinin evrensel ilkeler çerçevesinde yürütülüyor olması, kooperatifleri yerel dayanışmadan küresel ilişkilere kadar götürebilmektedir. Nitekim ilk kurulduklarında kooperatifler yerel ilişkiler içindeyken, kısa süre içerisinde örgütlenmişler ve 1895 yılında Uluslararası Kooperatifler Birliği kurulmuştur.

Birleşmiş Milletler, Dünya Sağlık Örgütü, Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Çalışma Örgütü gibi siyasal, sosyal ve ekonomik alanda görev alan uluslararası organizasyonların ikinci dünya savaşından sonra ortaya çıktığı dikkate alındığında, uluslararası örgütlenmenin en eski deneyimini kooperatiflerin gerçekleştirdiği görülür. Türkiye'den de birçok kooperatif, Uluslararası Kooperatifler Birliğinin üyesidir.

Ekonomik ve sosyal kalkınmaya destek olmayı tüm dünyada sürdürmeye çalışan kooperatiflerin insani yardım konusundaki çalışmaları, genellikle acil yardımlar (**hastalıklar, kıtlık, açlık**), mültecilere destek verme ve yeniden yerleşim programlarını kapsamaktadır.

Ayrıca, gerek Birinci Dünya Savaşı yıllarında gerekse İkinci Dünya Savaşı ve sonrasında tüm dünyada karşılaşılan başta göç olmak üzere insanlığın ortak sorunlarına çözüm üretme konusunda kooperatifler önemli roller üstlenmişlerdir. Uluslararası Kooperatifler Birliği; Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra başta mülteciler olmak üzere savaş mağdurlarına destek amaçlı yardım fonları kurmuş, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra da, Avrupa'da kooperatiflerin iyileştirilmesi ve yeniden yapılandırılması çalışmalarına destek vermiştir (Başaran vd. 2016).

Uluslararası Çalışma Örgütü (**ILO**), sosyal sorumlulukları gereği yoksullukla mücadelede önemi nedeniyle kooperatiflerin desteklenmesi hakkında kararlar üretilip hükümetlere tavsiyede bulunmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü (**ILO**) kooperatiflerin ekonomik ve sosyal işlevleri aracılığıyla; istihdam, iyi çalışma koşulları ve gelir dağılımı adaleti açısından sağladıkları faydalara odaklanmaktadır.

Örgütün en üst karar alma organı olan Uluslararası Çalışma Konferansı'nın 2002 yılında gerçekleştirilen toplantısında **“Kooperatiflerin Teşvik Edilmesi”** başlıklı 193 sayılı Tavsiye Kararı kabul edilmiştir.

Bu kararla; istihdam yaratma, kaynakların harekete geçirilmesi, yatırım yapma ve ekonomiye katkılarında kooperatiflerin önemli olduğu ve kooperatiflerin değişik türleriyle tüm insanların tam olarak ekonomik ve sosyal kalkınmaya katılımlarını teşvik ettiği vurgulanmıştır.

Türkiye'de her dönemin kendine özel durumları kooperatifçiliğin gelişmesinde etkili olmuştur. Memleket Sandıkları; dönemin sosyo-ekonomik ve siyasal sorunlarına, toplumsal dayanışma ve ortaklık temelli çözüm arayışlarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (*Başaran, 2015*).

Türkiye'nin ilk yıllarında tarımsal amaçlı kooperatiflerin, yüksek enflasyon zamanlarında

tüketim kooperatiflerinin, kentlere yoğun göçün yaşandığı zamanlarda konut yapı kooperatiflerinin, esnafın finansmana daha fazla ihtiyaç duyduğu dönemlerde esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatiflerinin kurulması örneklerini çoğaltmak mümkündür. Bu kapsamda;

- İlk faaliyeti 1913 yılına kadar uzanan Tarım Satış Kooperatifleri kuruldukları ilk yıllarda tarım sektöründe üretici örgütlenmesinin buluşma yerleri olmuş, faaliyetleri ile tarımsal ürünlerin pazarlanmasını kolaylaştırmış ve sanayi tesisleri kurarak ülke sanayisinin gelişmesine ön ayak olmuşlardır. Hükümetlerin 1960'lı yıllardan sonra tarım satış kooperatif ve birliklerine ürün alım görevi vermesi ve sık aralıklarla karşılaşılan ekonomik ve mali krizler tarım satış kooperatiflerini mali yönden olumsuz etkilerken, idari olarak devletle ilişkili hale getirmiştir. Bu uygulamalar kooperatifçilik ilkeleri bakımından zafiyet oluştururken, işletmecilik bakımından kooperatiflerin kamu kuruluşu gibi algılanmasına yol açmış ve sonuçları itibarıyla mali yönden sürdürülebilirliği olumsuz etkilemiştir. Dönemsel özelliklerden etkilenen Tarım Satış Kooperatif Birlikleri, faaliyet alanlarında halen Türkiye'nin en önemli kurumsal yapıları olarak varlıklarını sürdürmektedirler.
- Tarım Kredi Kooperatifleri, kuruldukları yıllardan itibaren, sermaye birikimi yetersiz ve işletme ölçeği küçük Türkiye tarım sektörü için önemli faaliyetleri üstlenmiş kurum olmuştur. Tarımsal girdilerin yerel olarak temin edilmesi için sanayi yatırımları yapan ve ürün pazarlanmasına aracılık eden tarım kredi kooperatiflerinin faaliyetleri dönemsel ekonomik politikalarından etkilenmiştir. Dönemsel özelliklerden etkilenen Tarım Kredi Kooperatifleri, her dönem akut sorunların çözümünün kurumsal yapısı olarak görev üstlenmiştir.
- Pancar ekicileri kooperatiflerinin temelini yeni kurulacak şeker fabrikalarına sermaye sağlamak anlayışı oluşturmuştur. Günümüzde Türkiye'de şeker pancarı üretiminin %36-46'sı ve şeker üretiminin %34-40 kadarı pancar ekicileri kooperatifleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Kamu ve özel şeker fabrikalarının işlediği şeker pancarının da pancar ekicileri kooperatifleri ortakları tarafından yetiştirildiği dikkate alındığında, pancar ekicileri kooperatiflerinin ülke şeker piyasasının en önemli aktörü olduğu söylenebilir. Pancar ekicileri kooperatifleri faaliyetlerini çeşitlendirerek günümüz salgınında çokça ihtiyaç duyulan kolonyanın hammaddesini üreten kurumlar haline gelmişlerdir.
- Osmanlı İmparatorluğu döneminde bazı devlet adamları öncülüğünde kurulan tüketim kooperatiflerinin Cumhuriyet döneminde de ilki, 1925 yılında Mustafa Kemal **ATATÜRK**, **İsmet İNÖNÜ** ve **Celal BAYAR**'ın kurucu ortak olduğu "**Ankara Memurlar Tüketim Kooperatifi**" adıyla kurulmuştur. Gıda ve diğer temel ihtiyaç maddelerinin karşılanmasında görev alan tüketim kooperatifleri Ankara'da memurların ekonomik ve sosyal yaşamlarına önemli katkılar sağlamıştır. Ayrıca Türkiye'de 1942 yılında İkinci Dünya Savaşı sırasında hükümetçe gıda ve eşya dağıtımına aracılık etmek üzere pek çok kooperatif kurulmuştur (Oksay, 1979). Enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde büyük kentlerde aynı iş kollarında çalışanlar tarafından çok sayıda tüketim kooperatifi kurulmuştur (Çıkin ve Karacan, 1994). Dünyada sınırların ortadan kalktığı, rekabetin arttığı, büyük sermaye sahiplerinin piyasada söz sahibi olduğu dönemde (**küreselleşme**), piyasada yer alan küçük birimler faaliyetlerini sürdürmekte zorlanmışlar ve kapanmışlardır. Tüketim kooperatifleri de bu koşullardan etkilenerek 2000'li yıllardan itibaren kapanmaya başlamıştır. Rekabet koşullarının giderek

zorlaştığı günümüzde bu kooperatifler dayanışma ruhuyla varlıklarını güçlükle olsa da sürdürmektedirler.

- Cumhuriyet döneminin ilk konut kooperatifi, 1934 yılında Ankara'da kurulan Bahçelievler Yapı Kooperatifi adıyla kurulmuştur. Çok partili hayata geçilmesi ile birlikte hükümet sosyal sigortalar aracılığıyla işçilerce kurulacak kooperatiflere ipotek kredisi vermeye başlamış, bunun sonucu olarak 1960'a kadar konut kooperatiflerinin sayısı artmıştır (*Çorbacı, 1986*). Konut kooperatifçiliğinin 1978'den sonra memur ve diğer çalışanlar arasında özendirildiği görülmektedir. 1981 yılında 2487 sayılı Toplu Konut Kanunu ile kurulan fondan konut kuruluşlarına kredi verilmesi konut kooperatifçiliğini canlandırmıştır (*Çıkın ve Karacan, 1994*). Konut kooperatiflerinin yönetim süreçlerinden kaynaklanan performans düşüklüğü ve bazı başarısız uygulamaları nedeniyle günümüzde konut üretiminde kooperatiflerin payı azalmıştır.
- Türkiye'nin kalkınma politikalarının temelinde büyük sanayiye destekleyen bir yan sanayi oluşturma çabaları bulunmaktadır. Yan sanayi işletmeciliği, genellikle küçük esnaf ve sanatkârın kurduğu işletmelerden oluşmaktadır. Bu tür küçük işletmeler altyapısı yeterli, sosyal tesisleri olan, etkin üretim yapabilecek ve sorunlarını kolayca giderebileceği iş ortamlarına ihtiyaç duyarlar. Bu ihtiyacı gidermek amacıyla küçük sanayiciler dayanışma amacıyla kooperatifler kurmuşlardır. Küçük sanayi sitesi kooperatiflerine bazı zamanlar devletin destek ve teşvik edici uygulamaları olmuştur.
- Türkiye'de sağlık, sosyal bakım ve eczacılık alanında faaliyet gösteren kooperatifler bulunmaktadır. Sağlık hizmeti kooperatifleri, sağlık alanında faaliyet gösteren diğer kuruluşlardan farklı olarak, kar amaçlı olmamaları ve sadece ortaklarına sağlık hizmeti sunmalarıdır. Türkiye'de sağlık kooperatiflerinin ilki eczacılık alanında kurulmuştur. Tabandan gelen mesleki dayanışma talebiyle ilk ecza kooperatifi Manisa'da kurulmuş, daha sonra İzmir ve Bursa'da kurulan eczacı kooperatiflerinin ardından ülkenin birçok bölgesinde eczacı kooperatiflerinin faaliyeti artarak devam etmiştir. İlaç temin ve dağıtım faaliyetleri olan eczacı kooperatifleri günümüzde laboratuvar hizmeti de sunmaktadırlar.
- Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde sermaye yetersizliği nedeniyle işletmeler dış finansmana ihtiyaç duyarlar. Sağlanan dış finansmanın işletmelerde etkin kullanılması mali yapının istikrarı bakımından kaçınılmaz bir gerekliliktir. Aksi takdirde, toplumun tasarrufları ve sermaye birikimi istenen ölçüde oluşamaz ve ekonomiye kazandırılmaz (*Türkiye Kooperatifçilik Raporu-2014*). İşletmelerin finansman ihtiyacının, banka veya diğer finans kuruluşlarından karşılanmasında mali yapının istikrarı açısından kredi kefalet sistemi önem taşımaktadır. Ülkemizde kredi kefaleti sağlama konusunda en önemli organizasyon kredi garanti fonu ile kredi ve kefalet kooperatifleridir. Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri ortaklarının kredi talebine kefalet vermeye devam etmektedir. Esnaf ve Sanatkârlar Kredi ve Kefalet Kooperatifleri, her mali kriz döneminde küçük esnafın kredi talebinin en önemli güvence kaynağıdır.

Sonuç

Covit-19 Salgını küresel tehdit olarak devam ederken ve güncelliğini sürdürürken, çözümün ulusal ve tedbirlerin bireysel olacağı yaklaşımı, dayanışmanın önemini ortaya koymaktadır. **Covit-19** Salgınına yaşadığımız bu günlerde, birçok çevrede küreselleşmenin daha yüksek

sesle sorgulandığına hatta yenedünya düzeni için alternatif önerilere rastlanmaktadır.

Küreselleşme sonrası seçenekler sadece zamansal değil aynı zamanda mekânsal ifadelerdir. Alternatif ekonomik ilişkiler çeşitlilik gösterir, bu nedenle model ülke referansları üzerinden getirilen öneriler yapısal bir seçenek sunacak kadar birbirleriyle bağlantılı olmayacakları gibi genel bir eğilimi de temsil edemeyecek kadar dağınıktırlar (Aykaç, 2018).

Bu nedenle yenedünya düzeni homojen bir özellik göstermeyecektir. Bu dönemde ortaya çıkacak seçeneklerin en genel özelliği çıkış noktalarının yerel olması, yerel kaynaklar ve yerel ilişkilerin kullanılması olacaktır. Ekonomik işletmeler ve kendine yeten örgütler olarak kooperatifler, ortaklarının ve buldukları yerin yerel halkının sosyoekonomik durumlarının iyileşmesinde önemli rol oynarlar. Kooperatifçilik faaliyetlerinin evrensel ilkeler çerçevesinde yürütülüyor olması, kooperatiflerin işletmecilik başarısı ve sosyal dayanışma başarılarını yerel dayanışmadan küresel boyuta taşıyabilmektedir.

Covit-19 Salgını, pek çok alanda küresel çapta toplumsal hayatı etkileyecektir. Küresel olarak iş kayıplarının yüksek oranda olacağı ve 2020 itibarıyla küresel çapta 5-25 milyon kişinin işsiz kalacağı öngörülmektedir².

Kriz dönemlerinde işsizliğin artmasının nedeni, özellikle büyük ölçekli işletmelerin krizle başa çıkamayıp faaliyetlerini sona erdirmeleri ya da kısıtlamalarıdır. Türkiye, yakın geçmişte tüm dünyada etkisini hissettiren mali krizden etkilenmeden çıkabilmeyi başarmıştır. Bunun sağlanmasında küçük ölçekli işletmelerin faaliyetlerini sürdürmeleri ve istihdamlarını korumaları etkili olmuştur (TOBB-2013).

Kriz dönemlerinde kooperatifler yapısal özellikleri nedeniyle varlıklarını devam ettirebilmiş ve istihdamlarını koruyabilmişlerdir. Nitekim Dünya Bankası ve Uluslararası Çalışma Örgütü bu konuya dikkat çeken raporlar yayınlamışlardır.

Covit-19 Salgını nedeniyle, 2020 sonuna kadar küresel çapta doğrudan yabancı sermaye yatırım akışının %30-40 oranında düşmesi beklenmektedir³. Yabancı sermayenin dolaşımının azalacağı dönemde Türkiye’de de tüm sektörlerde yatırım sermayesi temininde zorluklar olacağı beklenmelidir.

Piyasa mekanizması içinde kooperatifler, sermaye birikimini sürekli kılarak (**sermayeyi sosyalleştirerek**) bazı mal ve hizmetlerin sunumunda ve isteminde ortaklarının pazarlık gücünü artırmada, ekonomik büyümeye katkıda bulunmada, “üretim ve bölüşüm” sürecini birbirleriyle ilintili kılarak ekonomik tıkanıklığı aşmada, pazarlık gücünü toplulaştırarak dev firmalar karşısında rekabeti korumada ve piyasaların yapısını ve işleyişini düzenlemede önemli görevleri yerine getiren kuruluşlardır (Çıkin, 2007).

Nitekim Türk Kooperatifçiliğinin en yaygın görüldüğü tarım sektöründe kooperatifler, küçük sermaye birikimlerini büyük sanayi tesislerine dönüştürmeyi başarmış, ayrıca ortaklık temelli kefalet sistemi ile küçük üreticiler ile esnaf ve sanatkârın finansman ihtiyacına çözümler kooperatiflerce üretilmiştir.

Covit-19 Salgın döneminde, sosyal mesafe ifadesiyle insanlar arası teması azaltmak ve kapalı mekânlarda kısa süreli bulunmak sağlık uzmanlarınca sürekli önerilmiştir. İnsanların marketlerde yaş sebze ve meyve seçiminde en fazla süreyi harcadıkları davranış biçimi olarak

2) ILO Monitor 2nd edition: COVID-19 and the world of work Updated estimates and analysis”, ILO, Nisan 2020

3) “Investment Trends Monitor”, UNCTAD, 26 Mart 2020

gözlendir. Açık semt pazarları, insan temasını en aza indiren mekânlardır. Bu dönemde semt pazarlarının her gün ve uzun süreler açık kalması sağlanmalıdır. Semt pazarlarının yönetiminde etkinliği artırmak ve dayanışmayı sağlamak amacıyla pazarcı esnafı, mahalle sakinleri ve belediyelerin de kurucu ortak olacağı kooperatifler görev üstlenmelidir.

Covit-19 Salgını, tüm dünyada tarımsal piyasalar ve gıda tedarik sistemini önemli ölçüde etkileyecektir. Türkiye’de bitkisel ürün piyasasında faaliyetlerini sürdüren kooperatifler bulunmaktadır. Ancak canlı hayvan ve hayvansal ürünlerle ilgili piyasa yönetiminde kooperatifçilik faaliyetinin yetersiz olduğu görülmektedir. Bu dönemde canlı hayvan pazarlarının ile hayvan kesim yerlerinin yönetimi hayvan üreticileri, kasaplar ve belediyelerin de kurucu ortak olacağı kooperatifler tarafından üstlenilmelidir. Bu alanda kooperatiflerin kurulması gıda güvencesi açısından da önemli fırsatlar sağlayacaktır.

Covit-19 Salgın dönemi ile ilerleyen zamanda her dönemden daha fazla dayanışma ve ortak hareket etme gücüne ihtiyaç duyulacaktır. Kooperatiflerin mevcut yönetsel sorunlarına rağmen insan odaklı yaklaşımları ve dayanışma esaslı çalışma prensipleri nedeniyle Türkiye’de, dayanışmanın etkin sağlanacağı buluşma yerleri olacaktır.

Kaynakça

- ANONİM, (2013). Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) Ekonomik Raporu-2013.
- ANONİM, (2013). Providing Clean Energy and Energy Access Through Cooperatives, ILO Cooperatives Unit (ENT/COOP), Green Jobs Program, Geneva.
- ANONİM, (2013). Türkiye Kooperatifçilik Raporu, Ticaret Bakanlığı, Ankara.
- ANONİM, (2014). Türkiye Kooperatifçilik Raporu, Ticaret Bakanlığı, Ankara.
- ANONİM, (2020). TÜBİTAK <https://tubitak.gov.tr>
- ANONİM, (2020). Türkiye İstatistik Kurumu <http://www.tuik.gov.tr>
- ANONİM, (2020). Uluslararası Kooperatifler Birliği, <http://www.ica.coop>
- ANONİM, (2020).Türk Kooperatifçilik Kurumu <http://www.koopkur.org.tr/>
- AYDEMİR, M. (2015). Türkiye’de Tüketim Kooperatifleri ve AB Uygulamaları İle Karşılaştırılması. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Uzmanlık Tezi,
- AYKAÇ, B. (2011). Kooperatifçiliğin Gelişimi ve Yeni Nesil Kooperatifçilik, Karınca Dergisi, Yıl:76, Sayı:893, Mayıs 2011.
- AYKAÇ, A. (2018). Dayanışma Ekonomileri. Basılı Kitap. Metis Yayınları. 2018
- BAŞARAN, H., ZEYREK, A. E., 2016. Türkiye’nin Ekonomik ve Toplumsal Gelişmişliğinde Toplumsal Dayanışma Uygulamaları ve Kooperatifçilik. 2nd International Congress on Applied Sciences : Migration, Poverty and Employment - UUBK’2016 Bildiriler Kitabı, S:29-37, T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi genel Müdürlüğü. Ankara
- BAŞARAN, H. (2015). Kooperatifçilikte Yeni Yaklaşımlar, 21. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi. Safranbolu/Karabük
- BAŞARAN, H., BİRİNCİ, S., ŞENER, H. B., ÖZÇAĞLAR, A., ZEYREK, A. E., 2015. Yerel Dayanışmadan Büyük İşletmelere (Yüzyıllık Geçmişle Tarım Satış Kooperatifleri). Tebliğ, 21. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi, Safranbolu.2015
- BAŞARAN, H., ÖZSARAÇ, B., TUNÇAĞIL, H., UÇAN, I., GÖKALP, H., KIYAK, N.Ö.,

2015. Kooperatiflerin Yönetimine Küresel Sürecin Etkisi (Stratejik Yönetim Dönemi). Tebliğ, 21. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi, Safranbolu.2015

BİLGİN, N. ve TANIYICI, Ş. (2008). Türkiye’de Kooperatif ve Devlet İlişkilerinin Tarihi Gelişimi, KMU İİBF Dergisi Yıl:10 Sayı:15 Aralık/2008.

CENKİŞ, S. (2008). Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri ile Bu Kuruluşlardaki Sermaye Yapısı, Lebib Yalkın Mevzuat Dergisi, Ağustos 2008.

ÇIKIN, A. 2007. Çıkin Ayhan, “Küreselleşen Ekonomi ve Kooperatifler”, KOOP-MER, T.C. Gazi Üniversitesi Kooperatifçilik Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Yıl:1, Sayı:2,

ÇIKIN, A. 2014. Mikro Ekonomi Açısından Kooperatif Girişimler-II, Köy-Koop Haber Gazetesi, Yıl:3, Sayı:30.

ÇIKIN A. KARACAN A. R. (1994). Genel Kooperatifçilik, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova- İzmir.

ÇOBAN, A.N. (2012), Cumhuriyetin İlanından Günümüze Konut Politikası, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 67, No. 3, 2012, s. 96).

ÇORBACI A. (1987), Türkiye’de Konut Kooperatifçiliği ve Halkla İlişkileri ‘Kent-Koop’ Örnek Olayı, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Temmuz, Eskişehir.

HAZAR N. (1990) “Kooperatifçilik Tarihi” Türk Kooperatifçilik eğitim Vakfı Yayınları, Ankara.

İNAN, H. 2008, “Türkiye’de Tarımsal Kooperatifçilik ve AB Modeli”, İstanbul Ticaret Odası, Genişletilmiş II. Baskı, Yayın No:2008-73, İstanbul.

İNAN, İ. H., SERİNİKLİ N. 2011. Küresel Krizler ve Türkiye’de Küresel Krizi Önlemede Kooperatiflerin Rolü. Tebliğ, 20. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi 6-7 Ekim 2011 Ankara.

ILO Monitor 2nd edition: COVID-19 and the world of work Updated estimates and analysis”, ILO, Nisan 2020

INVESTMENT TRENDS MOİTOR UNCTAD, 26 Mart 2020

KARASU, M. A., 2015. Konut Sorununun Çözümündeki Kayıp Aktör: Konut Kooperatifleri, Tebliğ (Basılmamış), 21. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi, Safranbolu.2015

KOCABAŞ, Ö. Y.,2011. Türkiye’de Kooperatifçilik Hareketinin Düşünsel Boyutu. Tebliğ, 20. Milletlerarası Türk Kooperatifçilik Kongresi 6-7 Ekim 2011 Ankara.

NACARKARABACAK, B. (2013). Toplumsal Dayanışmanın Finansman Boyutu: Türkiye’de Sosyal Politikaların Finansmanı Örneği. Çalışma ve Toplum Dergisi 37, s. 147-166.

OKSAY, K. (1979). Büyük Mağazacılık ve Tüketim Kooperatifçiliği, Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayın No: 41, Türk Kooperatifçilik Kurumu, Ankara.

REHBER, E. (2011). Kooperatifçilik, basılı kitap, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa

COVID-19 TEDBİRLERİ KAPSAMINDA TARIM SATIŞ KOOPERATİFLERİ BİRLİKLERİNİN DFİF KAYNAKLI KREDİ BORÇLARININ ERTELENMESİ

Mustafa YAVUZ*

1. Giriş

Yeni koronavirüs (Covid-19) salgını, ilk olarak 2019 Aralık ayında Çin'in Wuhan şehrinde ortaya çıkmış, akabinde Dünya Sağlık Örgütü tarafından bu salgın pandemi olarak ilan edilmiş ve gerekli önlemlerin alınması konusunda tüm ülkelere acil durum çağrısında bulunulmuştur. Ülkemizde de söz konusu hastalığın görülmesinden sonra çeşitli tedbirler alınmıştır. Covid-19, toplum sağlığına olduğu kadar ekonomik hayata da ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Buradan hareketle kanun koyucu, salgının halk ve toplum sağlığı ile ekonomi üzerindeki etkilerini en aza indirmek ve bertaraf etmek amacıyla, 7244 sayılı Yeni Koronavirüs (Covid-19) Salgınının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun¹ ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile önemli düzenlemeler yapmıştır.

Söz konusu Kanunla yapılan düzenlemelerden birisi de, tarım satış kooperatifleri birliklerinin 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanunun² geçici 4.maddesi uyarınca yeniden yapılandırılan ve yılda bir taksit olmak üzere ödenen Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu³ (DFİF) kaynaklı kredi borçlarının ertelenmesidir.

İşte bu çalışmada, son düzenlemeler ışığında tarım satış kooperatifleri birliklerinin DFİF kaynaklı kredi borçlarının ertelenmesi tüm yönleriyle incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

*Gümrük ve Ticaret Uzmanı

1) 7244 sayılı Yeni Koronavirüs (COVID-19) Salgınının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 17.04.2020 tarihli ve 31102 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

2) 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun, 16.06.2000 tarihli ve 24081 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

3) Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu (DFİF); ülke ekonomisi için üretim, dışsatım ve işlendirme bakımından önemli görülen kesimleri desteklemek, tarımsal girdilere sübvansiyon sağlamak, üreticiyi fiyat hareketlerinden korumak, ihracatı geliştirmek ve ihracata dönük yatırımlara finansman sağlamak amacıyla oluşturulan, kaynağı çeşitli malların dışsatımı FOB değeri ve dışalım malları CIF değeri üzerinden yapılan kesintiler olan ve 1980 yılında kurulan fondur. Bu Fon, Merkez Bankası nezdindeki bir hesapta tutulmaktadır.

2. Genel Olarak Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri

Türkiye’de ilk tarım satış kooperatifi birliği 1933 yılında Aydın’da kurulmuştur. Yasal hüviyetlerini ise 1935 yılında yayımlanan 2834 sayılı Kanunla kazanmışlardır.⁴ Tarım satış kooperatifleri birlikleri, 1964 yılından itibaren devlet adına ürün alımı ve satımı için görevlendirilmiş olup, bu yıldan itibaren birliklerin amacı, devlet adına ürün mübayaası etmek ve tarım ürünleri piyasasını düzenlemek olmuştur. Ancak üreticinin fiyat yoluyla doğrudan desteklenmesi uygulaması; siyasi tercihlere dayalı olarak işlem yapılması, büyük miktarlarda ürün satın alınması, yüksek miktarlarda stok maliyetlerine maruz kalınması, kârlı olmayan yatırımlar gerçekleştirilmesi, gereğinden fazla sayıda personel istihdam edilmesi gibi sorunlar ortaya çıkarmıştır. Yaşanan bu olumsuzluklar ve Nisan 1994 ekonomik istikrar tedbirlerinin bir sonucu olarak, zikredilen dönemden itibaren devlet destekleme alımı uygulamasına son verilmiştir. Bu tarihten itibaren birliklerin ürün alımları kendi nam ve hesaplarına Devlet Destekleme Fiyat İstikrar Fonu (DFİF) kaynaklarından sağlanan kredilerle gerçekleştirilmiştir.⁵

Gelinen bu noktada, tarım satış kooperatif ve birliklerinin yeniden yapılandırılması ihtiyacı hâsıl olmuş ve bu hususta yasal bir çerçeve oluşturmak, ayrıca anılan kuruluşları etkin ve sürdürülebilir bir şekilde özerk ve mali yönden bağımsız kılmak amacıyla 01.06.2000 tarihli ve 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun yürürlüğe konulmuştur.⁶ Adı geçen Kanunla, birliklerin özerkleşmesi yolunda önemli düzenlemeler yapılmış ve bunlar faaliyet ve işlemlerinde kendi karar organları tarafından yönetilir hale gelmiştir. Bunun yanında, birliklerin daha güçlü ve bağımsız bir mali yapıyla yönetilmeleri amacıyla, 28.03.2013 tarihli ve 6455 sayılı Kanunla⁷ 4572 sayılı Kanunda geniş çaplı değişiklikler yapılmıştır.

Tarım satış kooperatifleri birlikleri; ortakların ve gerektiğinde diğer üreticilerin ürünlerinin daha iyi şartlarla değerlendirilmesi, mesleki faaliyetleri ile ilgili ihtiyaçlarının karşılanması ve ekonomik menfaatlerinin korunması konularında çalışmaktadır. Bu kuruluşların alımını ve değerlendirmesini yaptığı ürünler esas itibarıyla; pamuk, ayçiçeği, üzüm, incir, zeytin, zeytinyağı, fındık, yağlı tohumlar, gül çiçeği, tiftik şeklinde sıralanabilir.

Ticaret Bakanlığı verilerine göre 30.06.2019 tarihi itibarıyla ülkemizde 13 adet aktif tarım satış kooperatifi birliği, bu birliklere ortak 281 aktif tarım satış kooperatifi ve bu kooperatifler bünyesine 307.707 üretici ortak bulunmaktadır.⁸

3. Birliklerin Destekleme Ve Fiyat İstikrar Fonuna Olan Borçları Ve Bu Borçların Yapılandırılması

4572 sayılı Kanunun geçici 1. maddesiyle, kooperatif ve birliklerin yeniden yapılandırılması, ekonomik etkinlik ve verimlilik ilkeleri çerçevesinde faaliyetlerini sürdürebilir bir yapıya kavuşturulabilmesi ve bu amaçla alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi konularında çalışma, inceleme ve önerilerde bulunmak üzere Yeniden Yapılandırma Kurulu oluşturulmuştur. Yeniden

4) Ziya Gökalp Mülayim, *Kooperatifçilik, Yetkin Yayınları, Ankara 1999, s.290-291.*

5) *Gümrük Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu, Esas No:1/746, Sıra Sayısı:437; <https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/projeler/tamamlanan-projeler/tarim-satis-kooperatifleri-birliklerinin-yeni-mevzuata-uyumu-egitim-projesi-birg> (Erişim-09.05.2020).*

6) *Türkiye’de kooperatiflerle ilgili genel kanun 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu olmakla birlikte, bazı kooperatifler için özel kanunlar bulunmakta olup, bunlardan birisi de 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanundur.*

7) *6455 sayılı Gümrük Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 11.04.2013 tarihli ve 28615 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.*

8) *Ticaret Bakanlığı, Türkiye Geneli Kooperatif ve Birlik Sayıları, 30.06.2019), (<https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/bilgi-bankasi/turkiye-geneli-kooperatif-ve-birlik-dagilimi>) (Erişim-09.05.2020).*

yapılandırma süresince, kooperatif ve birliklerin özel bünye borçlarının tasfiyesi ve yeniden yapılandırma nedeniyle oluşabilecek personel tazminatları, kooperatif ve birliklerin yeniden yapılandırılması amacıyla dışarıdan alınacak her türlü denetim, danışmanlık ve diğer hizmetler için yapılacak ödemeler ile bunların ihtiyacı olan ürün alımı da dâhil olmak üzere işletme kredileri Yeniden Yapılandırma Kurulunun önerileri dikkate alınarak genel bütçe ile Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu gider hesabından kredi kullanılarak karşılanmıştır.

Ancak, 4572 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 16.06.2000 tarihinden önceki DFİF kredileri birliklerin yeniden yapılandırma döneminde Hazine tarafından üstlenilerek terkin ve tasfiye edilmekle birlikte, belirtilen tarihten sonra kullanılan DFİF kredileri ve bunların faizlerini geri ödemede Birlikler genel itibarıyla sıkıntılar yaşamış ve DFİF borçları üzerinden yeni bir mali krize girme durumuyla karşı karşıya kalmıştır.

Buradan hareketle, geçmiş yıllarda muhtelif kanunlarla kamu kuruluşları ile gerçek ve özel hukuk tüzel kişilerinin kamuya olan borçlarının yeniden yapılandırılarak tahsiline imkan sağlayan düzenlemelere benzer bir yeniden yapılandırma ile tarım satış kooperatif ve birliklerine borçlarını ödeme kabiliyetinin kazandırılması, bunların sektördeki yapı içinde kalmalarına fırsat tanınması ve tahsilatın kolaylaştırılması amacıyla, 6455 sayılı Kanunla 4572 sayılı Kanunda düzenleme yapılmıştır.

4572 sayılı Kanuna eklenen geçici 4. madde ile; birliklerin 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun⁹ kapsamında takip edilenler de dâhil olmak üzere, 01.05.2000 tarihinden sonra Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu Gider Hesabından ilgili mevzuat uyarınca kullandıkları krediler ile bu kredilere banka cari faizi veya TEFE/ÜFE aylık değişim oranından düşük olanı basit usulde uygulanmak suretiyle hesaplanarak eklenecek tutarın, anılan maddede belirtilen hükümler uyarınca ödenmesi şartıyla, söz konusu kredilere ilişkin olarak 11 Nisan 2013 tarihine kadar uygulanan faiz, cezai faiz, gecikme faizi, gecikme zammı gibi fer'i alacakların tamamının tahsilinden vazgeçilmiştir. **Yeniden yapılandırılan tutarın ise 2014 yılından başlamak üzere eşit taksitler halinde yılda bir ödenmesi ve ödemelerin en fazla on beş yılda tamamlanması öngörülmüştür.** Eğer ki, taksit tutarlarının vadelerinde kısmen veya tamamen ödenmemesi halinde ödenmeyen kısma 6183 sayılı Kanun ile belirlenen oranlarda gecikme zammı uygulanacak, iki taksitin arka arkaya vadesinde ve tahakkuk eden gecikme zamları ile birlikte tam olarak ödenmemesi halinde ise yeniden yapılandırma işlemi iptal edilecektir. Görüldüğü üzere, birliklerin 2000-2007 yılları arasında ürün alımlarının finansmanında kullanılmak üzere DFİF kaynaklarından kullandıkları ve bakiyesi bulunan kredi borçları yeniden yapılandırılmıştır.

4572 sayılı Kanunun geçici 4. maddesinin uygulanmasına dair usul ve esaslar ise Bakanlar Kurulu tarafından Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu Kaynaklı Kredi Borçlarının Yeniden Yapılandırılmasına Dair 2013/5473 sayılı Karar¹⁰ ile belirlenmiştir.

Sonuç olarak, birliklerin söz konusu borçlarının yeniden yapılandırılması işlemleri ile 2000 yılından itibaren kullanılan DFİF kredilerinin işlemiş faiz, cezai faiz, gecikme faizi, gecikme zammı gibi fer'i alacakları silinmiş, anaparalara banka cari faizi veya TEFE/ÜFE aylık değişim oranından düşük olanı basit usulde uygulanmış, bulunan miktarlar 15 eşit taksite bölünmüş ve yılda bir taksit ödemesi şeklinde protokollere bağlanmıştır. Gerçekleştirilen bu yapılandırma sonucunda birliklerin DFİF kaynaklı borçları yaklaşık olarak yarıya indirilmiş ve her yıl bir ödeme

9) 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, 28.07.1953 tarihli ve 8469 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

10) Bakanlar Kurulunun 30.09.2013 tarihli ve 2013/5473 sayılı Kararı, 08.11.2013 tarihli ve 28815 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

gerçekleştirmek suretiyle 15 yıla ertelenerek birliklerin kamudan uzun yıllar faydalanması sağlanmıştır. ¹¹ Keza birlikler, toplamda takriben 1,3 milyar lirayı ulaşan DFİF kredisi borçlarının yaklaşık 670 milyon liralık kısmından kurtulmuştur.

4. Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin Dfif Kaynaklı Kredi Borçlarının Ertelenmesi

Yeni koronavirüs (Covid-19) salgınının halk üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması ve çeşitli sektörler üzerindeki yükünün hafifletilmesi amacıyla çeşitli alacakların ertelenmesi, alınmaması veya yapılandırılması için 7244 sayılı Kanunla birçok alanda düzenleme yapılmış olup, bu düzenlemelerden birisini de tarım satış kooperatifleri birliklerinin DFİF kaynaklı kredi borçlarının ertelenmesi oluşturmaktadır.

Bu çerçevede, koronavirüs salgını kaynaklı zorlayıcı sebep gerekçesiyle; zikredilen Kanunun 1. maddesinin birinci fıkrasının (h) bendinde **“Tarım satış kooperatifleri birliklerinin 1/6/2000 tarihli ve 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanunun geçici 4 üncü maddesi uyarınca yeniden yapılandırılan ve yılda bir taksit olmak üzere ödenen Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu (DFİF) kaynaklı kredi borçlarının 2020 yılına ait borç taksit ödemesi, faizsiz olarak 2021 yılına ertelenmiş, 2021 yılı dâhil daha sonraki yıllarda ödenecek taksit tutarları da faizsiz olarak birer yıl ertelenmiştir.”** hükmüne yer verilmiştir. Söz konusu hüküm, anılan Kanunun Resmi Gazete’de yayımlandığı 17 Nisan 2020 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

Yapılan düzenlemeyle, tarım satış kooperatifleri birliklerinin 2013 yılında yapılandırılan ve yılda bir taksit olmak üzere ödenen DFİF kaynaklı kredi borçlarının 2020 yılına ait borç taksit ödemesi, faizsiz olarak 2021 yılına ertelenmiştir. Başka bir deyişle, tarım satış kooperatifleri birlikleri 2020 yılında ödemeleri gereken DFİF taksitlerini ödemeyecek, ancak 2021 yılından itibaren faizsiz olarak taksit ödemelerini devam edecektir. O halde, 2021 yılı dâhil daha sonraki yıllarda ödenecek taksit tutarları faizsiz olarak birer yıl ertelenmiş olmaktadır.

Bu düzenleme, DFİF kaynaklı kredi borcu bulunan tüm tarım satış kooperatifleri birliklerini kapsamaktadır. Dolayısıyla, DFİF borcu olan birliklerin tamamı bu erteleden yararlanabilecektir. Ancak, 17 Nisan 2020 tarihinden önce bu yılın DFİF taksitini ödeyen birlikler doğal olarak söz konusu erteleden faydalanamayacaktır. Ayrıca, erteleme faizsiz olarak yapılmıştır. Bu bağlamda, mezkûr erteleme nedeniyle birlikler, hem 2021’de hem de daha sonraki yıllarda yapacakları taksit ödemeleri için faiz ödemeyecektir.

5. Sonuç

Koronavirüs pandemisinden kaynaklanan nedenlerle faaliyetlerini yürütemeyen veya faaliyetlerinde aksama meydana gelen ve bu nedenle de gelir kaybına uğrayan işletmeler ile salgının halk üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması ve çeşitli sektörler üzerindeki yükünün hafifletilmesi amacıyla çeşitli alacakların ertelenmesine, alınmamasına veya yapılandırılmasına imkan sağlamak üzere 16.04.2020 tarihli ve 7244 sayılı Kanunla önemli düzenlemeler yapılmıştır. Yeni koronavirüs (Covid-19) salgını kaynaklı zorlayıcı sebep gerekçesiyle, anılan Kanunda yapılan düzenlemelerden birisi de, tarım satış kooperatifleri birliklerinin 2013 yılında yeniden yapılandırılan ve yılda bir taksit olmak üzere ödenen Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu (DFİF) kaynaklı kredi borçlarının ertelenmesidir.

11) Seçkin Cenkış, Tarım Satış Kooperatif ve Birliklerinde Yeni Dönem Başladı, Tematic Ticaret ve Mevzuat Araştırmaları Dergisi, Sayı 3, 2014, s.5.

Bu çerçevede, 7244 sayılı Kanununun 1/1-h maddesi uyarınca tarım satış kooperatifleri birliklerinin, 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanununun geçici 4. maddesine istinaden yeniden yapılandırılan ve yılda bir taksit olmak üzere ödenen Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu (DFİF) kaynaklı kredi borçlarının 2020 yılına ait borç taksit ödemesi, faizsiz olarak 2021 yılına ertelenmiş, 2021 yılı dâhil daha sonraki yıllarda ödenecek taksit tutarları da faizsiz olarak birer yıl ertelenmiştir.

Böylelikle, üretimin sürdürülebilirliğinde çok önemli roller üstlenen tarım satış kooperatifleri birliklerinin, yeni koronavirüs salgını nedeniyle ekonomik sıkıntıya düşmelerinin engellenmesi noktasında önemli bir adım atılmıştır.

Kaynakça

6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun (28.07.1953 tarihli ve 8469 sayılı R.G.).

4572 sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkında Kanun (16.06.2000 tarihli ve 24081 sayılı R.G.).

6455 sayılı Gümrük Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (11.04.2013 tarihli ve 28615 sayılı R.G.).

7244 sayılı Yeni Koronavirüs (COVID-19) Salgınının Ekonomik ve Sosyal Hayata Etkilerinin Azaltılması Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (17.04.2020 tarihli ve 31102 sayılı R.G.).

Bakanlar Kurulunun 30.09.2013 tarihli ve 2013/5473 sayılı Kararı (08.11.2013 tarihli ve 28815 sayılı R.G.).

Cenkış, Seçkin, Tarım Satış Kooperatif ve Birliklerinde Yeni Dönem Başladı, Tematic Ticaret ve Mevzuat Araştırmaları Dergisi, Sayı 3, 2014.

Gümrük Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu, Esas No:1/746, Sıra Sayısı:437.

Mülayim, Ziya Gökalp, Kooperatifçilik, Yetkin Yayınları, Ankara 1999.

<https://ticaret.gov.tr>

ŞİRKETLER TOPLULUĞUNA DAHİL OLAN KOOPERATİF VE BİRLİKLER İLE İŞTİRAKLERİNİN BİLDİRİM VE TESCİL YÜKÜMLÜLÜKLERİ¹

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4600-0466>

Soner ALTAŞ*

Özet

Ülkemizde uzun yıllar boyu uygulanmakta olan şirketler topluluğu ilk kez 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile düzenlenmiş ve şirketler topluluğu birtakım kurallara bağlanmıştır. Ticaret Kanunu'nun şirketler topluluğuna ilişkin bu düzenlemeleri kooperatifleri ve birlikleri de yakından ilgilendirmektedir. Zira, bazı kooperatifler ve birlikler, hâkim ortak oldukları iştirakleri ile birlikte şirketler topluluğunun kapsamına girebilmektedir. Şirketler topluluğu ile ilgili olarak uyulması gereken kurallardan birisi de bildirim ve tescil yükümlülükleridir. Bu çalışmada, şirketler topluluğuna dahil olan kooperatif ve birlikler ile bağlı şirketleri yerine getirilmesi gereken bildirim, tescil ve ilan yükümlülükleri üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: şirketler topluluğu, hâkimiyet, bildirim, tescil, ilan, idari para cezası.

1. Giriş

1163 sayılı Kooperatifler Kanunu² (KK³)'nin birinci maddesi uyarınca *tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklara kooperatif* denilmektedir.

Türkiye Milli Kooperatifler Birliği'nin istatistiki verilerine göre; 2018 yılı itibariyle ülkemizde

***Dr., Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Başmüfettişi**

1) Bu çalışmada belirtilen görüşler yazarına ait olup, çalıştığı Kurumunu bağlamaz.

2) 10/5/1969 tarihli ve 13195 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

3) Çalışmamızda, 1163 sayılı Kooperatifler Kanunu için "KK" kısaltması kullanılmıştır.

faal olan kooperatiflerin genel toplamı 30.659 olup, bunların toplamda 5.788.239 ortağı bulunmaktadır⁴.

Kooperatifler, ayrıca 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu⁵ (TTK⁶)'nun 124'üncü maddesi uyarınca ticaret şirketi sayılmaktadır. Kendilerinin ticaret şirketi sayılmaları bir yana, kooperatifler ve birlikleri, diğer ticaret şirketlerini de kurabilmekte veya sonradan iştirak edebilmektedir.

Özellikle tarım satış kooperatiflerine ait birliklerde sıklıkla rastlanılan bu uygulamada, kooperatifler veya birlikler, mülga 6762 sayılı eski Ticaret Kanunu'ndaki asgarî ortak sayısı zorunluluğu nedeniyle yanlarına diğer kooperatifleri yahut iştiraklerini de alıp anonim ve limited şirket kurmakta iken, TTK'nın verdiği izin çerçevesinde artık tek ortağı kendileri olacak şekilde de şirketler kurma imkanına kavuşmuşlardır.

Hatta, kooperatif ve birliklerin iştiraki olan şirketler dahi yeni şirketler kurabilmekte veya başka şirketlere iştirak etmekte, böylece kooperatifler ve birlikleri doğrudan ve dolaylı olarak iştirak ettikleri şirketlerle adeta bir topluluk oluşturmaktadırlar⁷.

Bu durumda ise, kooperatif ve birlikler ile iştirakleri TTK'nın şirketler topluluğuna ilişkin düzenlemeleri kapsamına dahil olmaktadır.

Şirketler topluluğu, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda açık bir şekilde düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerde öne çıkan, ancak uygulamada yeterince bilinmemesi nedeniyle gözden kaçırılıp ihmal edilen hususlardan birisi şirketler topluluğuna dahil olan şirketlere getirilen bildirim, tescil ve ilan yükümlülükleridir. Anılan yükümlülüklerle uyulmaması ağır birtakım hukuki sonuçlara da bağlanmıştır. İşte bu çalışmada, şirketler topluluğuna dahil olan kooperatif ve birlikler ile bağlı şirketleri yerine getirilmesi gereken bildirim, tescil ve ilan yükümlülükleri üzerinde durulmaktadır.

2. Şirketler Topluluğuna Dahil Olan Kooperatif Ve Birlik İle Bağlı Şirketler Tarafından Bildirimi, Tescil Ve İlanı Gereken Hususlar

Konumuza geçmeden önce, anılan yükümün kapsamına giren kooperatif ve birlikler ile bunların bağlı şirketlerini ortaya koymak gerekir. Zira, anılan yükümün kapsamına bütün kooperatif ve birlikler girmemektedir. Bunun için de, öncelikle şirketler topluluğu ile hakim ve bağlı şirket kavramlarına açıklık getirmek yerinde olacaktır.

Şirketler topluluğundan bahsedebilmek için, hakim ve bağlı şirketlerin varlığı aranır. TTK, şirketler topluluğu sistemini ticaret şirketleri üzerine kurmuş, bununla birlikte anılan sisteme dair bazı istisnalara da yer vermiştir. Buna göre, şirketler topluluğunun tepesinde, ticaret şirketi olmayan bir şirket, işletme veya gerçek bir kişi de bulunabilir⁸.

4) Türkiye Milli Kooperatifler Birliği 2017 Yılı Çalışma Raporu ve 2018 Yılı İş Programı, 19 Temmuz 2018, s.57, http://www.turkey.coop/uploads/menu/2017_%C3%87a1%C4%B1%C5%9Fma_Raporu.pdf, Erişim: 28/03/2020

5) 14 Şubat 2011 tarih ve 27846 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

6) Çalışmamızda, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu için "TTK" kısaltması kullanılmıştır.

7) Altaş, Soner, Kooperatiflere ve Üst Birliklerine Şirketler Topluluğu Hükümlerinin Uygulanması, Karınca Dergisi, Y.86, S.997, 2020, s.22

8) Türk Ticaret Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu

Hâkim şirkete doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunan şirketler, onunla birlikte şirketler topluluğunu oluşturur. Hâkim şirketler **ana**, bağlı şirketler ise **yavru şirket** konumundadır. Hakimiyetin belirlenmesinde ise kontrol ölçütüne bakılır. Bu açıklamalar ışığında, eğer bir kooperatif veya birlik, diğer bir ticaret şirketinin⁹, doğrudan veya dolaylı olarak;

- a) Oy haklarının çoğunluğuna sahipse veya
- b) Şirket sözleşmesi uyarınca, yönetim organında karar alabilecek çoğunluğu oluşturan sayıda üyenin seçimini sağlayabilmek hakkını haizse veya
- c) Kendi oy hakları yanında, bir sözleşmeye dayanarak, tek başına veya diğer pay sahipleri ya da ortaklarla birlikte, oy haklarının çoğunluğunu oluşturuyorsa;
- ç) Ya da bir ticaret şirketi, diğer bir ticaret şirketini, bir sözleşme gereğince veya başka bir yolla hâkimiyeti altında tutabiliyorsa;

kooperatif veya birlik **hâkim**, diğeri ise bağlı **şirket** sayılır.

Bağlı (**yavru**) şirket, üzerinde doğrudan veya dolaylı hakimiyet uygulanan şirkettir. Hakim şirket ise başka bir şirkete veya şirketlere iradesini kabul ettiren şirkettir¹⁰.

Hâkimiyet yok ise, şirketler topluluğundan, bağlı ve hakim şirketten bahsedilemez. Diğer bir deyişle, şirketler topluluğundan bahsedebilmek için kooperatifin veya birliğin diğer bir ticaret şirketine sadece iştirak etmesi yeterli olmayıp, onun üzerinde hakimiyet kurmuş olması da gerekmektedir. Ancak, hemen belirtelim ki m.195/f.1'de şirketler topluluğunun genel kural olarak ticaret şirketleri (*kollektif, komandit, anonim, limited ve kooperatif şirketler*) arasında kurulabileceği ifade edilse ve buradan hâkim şirketin bir ticaret şirketi olabileceği sonucu çıkarılsa da, aynı maddenin beşinci fıkrasında hâkimin teşebbüs olması halinde de şirketler topluluğuna ilişkin hükümlerin uygulanacağı belirtilmiştir.

Ticaret Sicili Yönetmeliği¹¹ (**TSY**)'nin 105'inci maddesinde ise "*Kanunun 195'inci maddesinin dördüncü fıkrası anlamında, bir şirketler topluluğu, bir ticaret şirketi ile buna doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunan en az iki ticaret şirketinden meydana gelir. Ticaret şirketi olmayan bir teşebbüse, doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunan ticaret şirketleri sayısının ikiye aştığı durumlarda da Kanunun 195'inci maddesinin beşinci fıkrası anlamında şirketler topluluğu meydana gelir ve teşebbüs topluluğun hâkimi olur. Hâkim şirket ana şirket, bağlı şirketler ise yavru şirket konumundadır.*" denilmiştir.

Bu düzenlemeye göre, şirketler topluluğundan bahsedebilmek için, biri ana ikisi de yavru şirket olmak üzere en az üç ticaret şirketi bulunmalıdır. Eğer ana şirket bir ticaret şirketi değil de bir teşebbüs ise, bu durumda teşebbüse doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunan ticaret şirketlerinin sayısının en az üç olması gerekir.

Bu itibarla, kooperatiflerin ve birliklerin en az % 51'ine iştirak edip oy haklarının çoğunluğuna veya yönetim kontrolüne sahip oldukları ticaret şirketi sayısı (*anonim veya limited şirket olması önemli değildir*) iki ve üzerinde ise, kooperatif veya birlik hakkında da Şirketler

9) TTK'nın 124'üncü maddesine göre, ticaret şirketleri; kollektif, komandit, anonim, limited ve kooperatif şirketlerden ibarettir. Kollektifile komandit şirket, "şahıs şirketi"; anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket ise "sermaye şirketi" sayılır.

10) Çamoğlu, Ersin, Poroy, Reha, Tekinalp, Ünal, Ortaklıklar ve Kooperatifler Hukuku (10. bs.), Arıkan Yayınevi, İstanbul, 2005, s.1021

11) 27/1/2013 tarihli ve 28541 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Topluluğuna ilişkin hükümler uygulanır; bunların iştirak ettikleri şirketler ise bağlı şirket olarak deđerlendirilir¹².

Bildirim, tescil ve ilan yükümünün kapsamına giren kooperatif ve birlikler ile bağlı şirketlerini bu şekilde ortaya koyduktan sonra, çalışmamızın konusunu oluşturan bildirim ve tescil yükümlülüklerine geçebiliriz. şirketler topluluğunda bildirim, tescil ve ilan yükümlülüğü **TTK**'nın 198'nci maddesinde düzenlenmiştir. Anılan maddenin kabul edildiği **TBMM**'nin 23. Dönem 5. Yasama Yılı 51. Birleşim'inde (13 Ocak 2011), Adalet Komisyonunca kabul edilen 198'inci maddenin metinden çıkarılması yönünde önerge verilmiş, ancak anılan nerge Genel Kurulca reddedilmiştir. Anılan maddenin metinden çıkarılmasına ilişkin önergenin gerekçesi ise "şirketlerde pay sahipliği ile ilgili gereksiz bir tescil ve ilan yükümlülüğü öngörülmektedir. Teşebbüs kavramı belirli ve kanuni bir kavram değildir." şeklinde ifade edilmiştir. **TTK**'nın 198'nci maddesindeki bildirim yükümlülüğü teşebbüs bağlamında düzenlenmiştir. Teşebbüs kavramının kullanılmasının sebebi bu kavramın ticar işletmeden daha geniş olması ve şirketler topluluğu düzenlemelerinde yaygın bir uygulamaya sahip bulunmasıdır¹³.

TTK'nın 198'inci maddesinin birinci fıkrasına göre, bir teşebbüsün veya bir ticaret şirketinin (kooperatifin ve birliğin)¹⁴ , bir sermaye şirketinin (anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirket) sermayesinin, doğrudan veya dolaylı olarak, **yüzde beşini, onunu, yirmisini, yirmibeşini, otuzcn, ellisini, altmışyedisini veya yüzde yüzünü** temsil eden miktarda paylarına sahip olduğu veya payları bu yüzdelerin altına düştüğü takdirde; teşebbüs veya ticaret şirketi, durumu söz konusu işlemlerin tamamlanmasını izleyen on gün içinde sermaye şirketine ve **TTK** ile diğer kanunlarda gösterilen yetkili makamlara bildirmek zorundadır. Bildirimler yazılı şekilde yapılır ve ticaret siciline tescil ve ilân olunur.

Anılan bildirim yükümlülüğü, ancak payları iktisap eden veya elden çıkararak teşebbüs ya da ticaret şirketinin bir şirketler topluluğuna dahil olması halinde doğar. Dolaylı iştiraklerin bildirimini söz konusu olması durumunda, dolaylı yoldan eşikleri aşan veya eşiklerin altına düşen tüm teşebbüs veya ticaret şirketleri için bildirim, bunlardan herhangi biri tarafından tümü için yapılabilir. Bildirim bütün payları kapsar, yoksa sadece eşiği aşan paylara zglenemez. Bildirim anının belirlenmesinde payların hukuken iktisabı esas alınır. Hüküm, bildirim yükümünü pay sahipliği sıfatının kazanılmasına bağlamamıştır. Bildirim adresleri katılan şirket, **SPK, BDDK, RK** ve Hazine gibi özel kurumlar ve hükümet kuruluşlarıdır. Bildirimi alan kurum ve kuruluş, kendi kanununa göre işlem yapar¹⁵ .

Payların yukarıda belirtilen oranlarda kazanılması veya elden çıkarılması, ayrıca, yıllık faaliyet ve denetleme raporlarında ayrı bir başlık altında açıklanmak ve sermaye şirketinin internet sitesinde ilân edilmek zorundadır. Ayrıca, teşebbüsün ve sermaye şirketinin yönetim kurulu üyeleriyle yöneticileri de, kendilerinin, eşlerinin, velyetleri altındaki çocuklarının ve bunların, sermayelerinin en az yüzde yirmisine sahip buldukları ticaret şirketlerinin o sermaye şirketindeki payları ile ilgili olarak bildirimde bulunmakla yükümlüdürler. Bu bildirimler de yazılı şekilde yapılır ve ticaret siciline tescil ve ilân olunur. Bildirimler, bildirim konu işlemin tamamlanmasını müteakip **on gün içinde** yapılır. Bildirimleri alan sermaye şirketleri, kayıtlı buldukları ticaret sicili müdürlüğüne bu bildirimleri, bildirim alındığı tarihten itibaren **on gün içinde** tescil ve ilan ettirir.

12) Altaş, 2020, s.23

13) Türk Ticaret Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu

14) Anılan maddede, söz konusu yükümlülük sadece teşebbüs için ngrlmş olmakla birlikte, Ticaret Sicili Yönetmeliği'nin 107'nci maddesinde ticaret şirketleri de anılan yükümlülüğün kapsamına dahil edilmiştir.

15) Türk Ticaret Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu

TTK'nın m.198/f.2 hükmü uyarınca, anılan bildirim ile tescil ve ilân yükümlülüğü yerine getirilmediği sürece, ilgili paylara ait oy hakkı dâhil, diğer haklar donar. Böylece, anılan yükümlülüklerle aykırılığın en önemli sonucu, oy hakkının kullanılmaması olarak karşımıza çıkar. Aksi halde, kullanılan oy geçersiz olur. Kararın geçerliliğini sürdürüp sürdürmeyeceği geçersiz oyların karar nisabını etkileyip etkilememesine bağlıdır¹⁶. **TTK**, bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesine dair diğer hukukî sonuçlara ilişkin hükümleri ise saklı tutmuştur.

TTK'nın tescil ve ilanını zorunlu kıldığı diğer bir husus ise hâkimiyet sözleşmesidir. Şirketler topluluğunda hakimiyeti sağlamanın yöntemlerinden birisi de hakimiyet sözleşmesidir. Sözleşmeye dayalı hakimiyet, **TTK'nın 195'inci maddesinin** birinci fıkrasının (b) bendine göre, *“Bir ticaret şirketi, diğer bir ticaret şirketini, bir sözleşme gereğince hakimiyeti altında tutabiliyorsa”* söz konusu olacaktır. Hakimiyet sözleşmeleri **TTK'da** tanımlanmamıştır. Hakimiyet sözleşmesi bir ticaret şirketi veya teşebbüsün, diğer bir ticaret şirketini merkezi sevk ve idaresi altına alarak, ona bağlayıcı talimat verme hakkı veren bir sözleşme olarak tanımlanabilir. Bağlı şirketin, sevk ve idaresinin hakim teşebbüse/şirkete bırakılması hakimiyet sözleşmesinin asgari unsurunu oluşturur. Hakimiyet sözleşmesinde, hakim şirketin, bağlı şirkete talimat verme hakkının karşılığını, talimatlardan dolayı şirketin azalan malvarlığını denkleştirme borcu yer alır¹⁷.

TTK'nın m.198/f.3 hükmü, hakimiyet sözleşmelerinin geçerli olabilmesi için, bu sözleşmelerin ticaret siciline tescil ve ilan edilmesini öngörmüştür. Hâkimiyet sözleşmesi, aralarında doğrudan veya dolaylı iştirak ilişkisi bulunmayan, bulunsa bile bu ilişkiden bağımsız ve soyutlanmış bir şekilde taraflardan birinin, sermaye şirketi olan diğerinin yönetim organına (*anonim şirketlerde “yönetim kuruluna”, limited şirketlerde “müdürlere” ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerde ise “yöneticilere”*) hiçbir şarta bağlı olmadan talimat verme yetkisini içeren sözleşmedir.

Hâkimiyet sözleşmesinin geçerli olabilmesi için bağlı şirketin genel kurulunca onaylanması ve ticaret siciline tescil ettirilmesi şarttır. Bu sözleşme nedeniyle talimat verme yetkisini haiz olan tarafın yerleşim yerinin veya merkezinin yurtdışında bulunması ve sözleşmenin yurtdışında düzenlenmiş olması veya yabancı hukuka tabi olması durumunda da, sözleşmenin talimat alan ortaklığın merkezinin bulunduğu ticaret sicili müdürlüğünde tescili gerekir. Hâkimiyet sözleşmesinin yabancı dilde olması halinde, noter onaylı Türkçe çevirisi ticaret sicili müdürlüğüne verilir. Ancak, hakimiyet sözleşmesinin geçersizliği, **TTK** ile diğer kanunlardaki şirketler topluluğuna dair yükümlülüklerle ve sorumluluklara ilişkin hükümlerinin uygulanmasına engel olmaz. Yeri gelmişken, çalışmamızda ele alınan tescil ve ilan yükümlülüklerinin yerine getirilmemesi halinde, bahsi geçen olumsuz hukukî sonuçlar yanında, idarî para cezalarının gündeme geleceğini de belirtelim. Buna göre; tescil ve ilan yükümlülüklerini yerine getirmeyenlere, **TTK'nın m.33/f.2 hükmü** uyarınca ticaret sicili müdürünün teklifi üzerine 1.000 TL¹⁸ idarî para cezası verilebileceği gibi tescil ve kayıt için bilerek gerçeğe aykırı beyanda bulunanlara, mahallin en büyük mülkî amiri tarafından

16) *Türk Ticaret Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu*

17) Gürel, Murat, *Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nda Şirketler Topluluğunda Hâkimiyetin Hukuka Aykırı Kullanılmasından Doğan Sorumluluk, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2009, s.64*

18) *Anılan idarî para cezası tutarı TTK'da yer aldığı şekliyle belirtilmiştir ve 2012 yılı için öngörülmüştür. Kabahatler Kanunu'na göre idarî para cezalarının her takvim yılı başından geçerli olmak üzere o yıl için Vergi Usul Kanununun mükerrer 298 inci maddesi hükümleri uyarınca tespit ve ilân edilen yeniden değerlendirilerek uygulanması gerekmektedir. Dolayısıyla, anılan idarî para cezasının 2020 yılında uygulanacak tutarı 2.342 TL'dir.*

2.000 TL.¹⁹ idarî para cezası verilecektir. **TTK**'da ayrıca gerçeğe aykırı tescilden dolayı zarar görenlerin tazminat haklarının saklı olduğu öngörülmektedir. Dolayısıyla, ister bilerek ister bilmeyerek olsun, gerçeğe aykırı bir hususun tescil edilmesi durumunda, tescil edilen bu hususa güvenerek ve dayanarak işlem tesis eden kişiler, uğramış oldukları zararlardan dolayı ilgili kişilere rücû edebileceklerdir.

3. Özet Ve Sonuç

Şirketler topluluğu, bir ticaret şirketi ile buna doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunan en az iki ticaret şirketinden meydana gelir. Ticaret şirketi olmayan bir teşebbüse, doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunan ticaret şirketleri sayısının ikiye aştığı durumlarda da şirketler topluluğu meydana gelir ve teşebbüs topluluğun hâkimi olur. Bir teşebbüsün veya ticaret şirketinin, bir sermaye şirketinin sermayesinin, doğrudan veya dolaylı olarak, % 5, 10, 20, 25, 33, 50, 67 veya 100'ünü temsil eden miktarda paylarına sahip olduğu veya payları bu yüzdelerin altına düştüğü takdirde; teşebbüs, durumu söz konusu işlemlerin tamamlanmasını izleyen on gün içinde sermaye şirketine ve yetkili makamlara bildirmek zorundadır. Bildirimler yazılı şekilde yapılır ve ticaret siciline tescil ve ilân olunur. Anılan bildirim ile tescil ve ilân yükümlülüğü yerine getirilmediği sürece, ilgili paylara ait oy hakkı dâhil, diğer haklar donar.

TTK'ya göre, şirketler topluluğunda, hâkimiyet sözleşmesinin de, geçerli olabilmesi için, ticaret siciline tescili ve ilânı şarttır. Hâkimiyet sözleşmesinin yabancı dilde olması halinde, noter onaylı Türkçe çevirisi ticaret sicili müdürlüğüne verilir. Bahsi geçen tescil ve ilan yükümlülüklerini yerine getirmeyenlere 2.342 TL, tescil ve kayıt için bilerek gerçeğe aykırı beyanda bulunanlara ise 4.688 TL idarî para cezası verilir. Sahip olunan paylara ilişkin pay sahipliği haklarının donmaması ve anılan idarî para cezalarına muhatap olmamak için, şirketler topluluğuna dahil olan teşebbüs ve ticaret şirketlerinin bildirim, tescil ve ilan yükümlülüklerini zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirmeleri menfaatlerine olacaktır.

Kaynakça :

Altaş, Soner (2020). Kooperatiflere ve Üst Birliklerine Şirketler Topluluğu Hükümlerinin Uygulanması. Karınca Dergisi, Y.86, S.997, s.21-25.

Çamoğlu, Ersin, Poroy, Reha, Tekinalp, Ünal (2005). Ortaklıklar ve Kooperatif Hukuku (10.bs.). İstanbul:Arıkan Yayınevi.

Gürel, Murat (2009). Türk Ticaret Kanunu Tasarısı'nda Şirketler Topluluğunda Hâkimiyetin Hukuka Aykırı Kullanılmasından Doğan Sorumluluk. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara:Ankara Üniversitesi.

T.C. Yasalar (14.02.2011) 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, Ankara: Resmi Gazete (27846 sayılı)

T.C. Yönetmelikler (27.01.2013) Ticaret Sicili Yönetmeliği, Ankara: Resmi Gazete (28541 sayılı)

Komisyon Raporu : Türk Ticaret Kanunu Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu, Esas No:1/324, TBMM Tutanak Dergisi, Yasama Dönemi: 23, Yasama Yılı: 2, S.Sayısı: 96, Nr.112

19) Anılan idarî para cezasının 2020 yılında uygulanacak tutarı 4.688 TL'dir. Hesaplama için bkz. Dipnot (19)

İŞLETMELERDE YALIN ÜRETİM

Merve ŞENER*

Giriş

Üretim, “belirli faaliyetler ve işlemler sonucu yeni bir mal ve hizmet ortaya çıkarmak” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2020). Geçmişte işletmelerin öncelikli amacı üretim yapmak ve ürettiklerini pazarlamak olarak ifade edilebilir. Ancak değişen ve küreselleşen dünya düzeninde işletmeler için sadece üretmek yeterli olmamaktadır. Artık işletmeler müşterilerin isteklerine ve beklentilerine göre faaliyetlerini yönetmektedir. İşletmeler hedef müşteri grubunun istek ve beklentilerinin nasıl şekilleneceğini doğru tespit etmelidir (Efil, 2015, s. 476). Bunun için hedef pazardaki müşteriler titizlikle incelenmeli ve profilleri çıkarılmalıdır.

İşletmeler için önemi giderek artan “yalın” kavramının temeli Japon Mottainai felsefesidir. Mottainai felsefesi gereken yerde gerektiği kadar kullanımı ifade etmektedir. Belirli bir amaç olmadan gereksiz kullanılan her şey israf olarak görülmektedir (İnce, 2015, s. 417). Yalın üretim kavramını kendilerine entegre eden işletmeler gereksiz stok, maliyet, atıktan kaçınmaktadır.

Bu çalışmada yalın üretimin kavramının ortaya çıkışından ve yalın üretim tekniklerinden bahsedilmektedir.

1. Yalın Üretim

Yalın üretim Japonya’ da Toyota firması tarafından geliştirilmiş olup israfın azaltılması ve üretimde akışın sağlanmasını ifade etmektedir (Armstrong, 2017, s. 145). Yalın üretim, işletmenin üretim sisteminde stok, gereksiz maliyet, fire gibi unsurların en aza indirilmesi olarak tanımlanmaktadır (İnce, 2015, s. 420).

Yalın üretimi ortaya çıkaran ve ilk uygulayan Toyota firmasıdır. 1900’ ün başında Henry Ford’un yeni bir üretim sistemi oluşturması ile otomotiv sektörü yeni bir boyut kazanmıştır. 2. Dünya Savaşı sırasında askeri araç üretmek zorunda olan Toyota, savaştan sonrada bu alanda

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
merve_senerr@hotmail.com

ustalaşmak istemiştir ve bu amaçla Eiji Toyoda ve Taiichi Ohno liderliğinde çalışmalara başlanmıştır (Türkan, 2010, s. 29-30).

Taiichi Ohno ve Toyota yöneticilerinin bir Amerika gezisi sırasında Henry Ford'un geliştirmiş olduğu kitle üretim sistemini incelemişlerdir. Kitle üretim sistemi, tahmine dayalı ve yığın şeklinde üretime dayanmaktadır. Ancak bu sistem Taiichi Ohno tarafından benimsenmemiştir ve yeni bir üretim sistemi geliştirmiştir (Arslan, 2008, s. 3).

Yalın üretim sisteminin atölye tipi üretimin ve kitle üretiminin bir karışımı olduğu söylenebilir. Yalın üretim bu sistemlerin pozitif yönlerini barındırırken negatif yönlerini (tekdüzelik ve yüksek maliyet) sistem dışında bırakmaktadır (Kılıç ve Ayvaz, 2016, s. 30).

Gelenekselleşmiş üretim sistemlerine kıyasla yalın üretim hatayı hata oluşmadan önce önlemeye çalışmaktadır. Bu sistemde makine arızaları istatistiki yöntemlerle önceden tahmin edilerek önlenmeye çalışılır (Koloğlu, 2016, s. 4).

Yalın üretim sisteminin prensipleri aşağıdaki gibi özetlenebilir (İnce, 2015, s. 420):

- İhtiyaçtan fazla üretimden sakınmak,
- Düşük oranda sermaye kullanımı,
- Üretim sırasında olası problemlerin tespitini sağlayan görsel kontrol sistemi,
- Tam zamanında üretim.

Bu prensipler gereksiz üretim, sermaye ve stok kullanımının en aza indirilmesine ayrıca gereksiz atıkların yani israfın azaltılmasına dayanmaktadır ve yalın üretimin temeli olarak gösterilebilir.

1.1. Yalın Üretim Teknikleri

Yalın üretim düşüncesinin ortaya çıkışı ve gelişimi ile birlikte yalın üretim teknikleri ortaya çıkmıştır. Bunlar (Arslan, 2008, ss. 24-41; Aydın, 2009, ss. 83-122; Koloğlu, 2016, ss. 25-61; Demirkıran, 2019, ss. 33-41):

- Tam Zamanında Üretim (Just In Time)
- Kanban
- 5S
- Poka-Yoke
- Toplam Üretken Bakım (TPM)
- Jidoko
- Kaizen
- Heijunka

- Tek Parça Akışı
- SMED (Tekli Dakikalarda Kalıp Değiştirme)
- Atıkların giderilmesi (Muda)
- Takt Time
- Andon
- Standartlaştırma

Tam zamanında üretim (Just in time), gerektiği zamanda gerektiği kadar üretim olarak ifade edilebilir. Tam zamanında üretim ürünün hammadde tedarikinden başlayarak müşteriye tedarike kadar olan süreci kapsamaktadır (*Koloğlu, 2016, s. 25*).

Kanban, Japonca'da kimlik kartı anlamına gelen Kanban sisteminde amaç işletme içindeki akışın kontrolünün sağlanmasıdır (*Kılıç ve Ayvaz, 2016, s. 33*). Üretim safhalara ayrıldığında bir sonraki safhada yer alan bir kişinin bir önceki safhadan kendisi için gerekli olan malzemeyi çekmesi bu tekniğin temelini oluşturmaktadır (*Koloğlu, 2016, s. 27-28*).

5S, ayıklama (*Seiri*), düzenleme (**Seiton**), temizleme (*Seiso*), standartlaştırma (Seiketsu) ve disiplin (*Shitsuke*) kavramlarını ifade etmektedir. Özetle 5S, gereksiz olan şeylerin azaltılmasını, mevcut çalışma alanının düzenlenmesini, ekipmanlara ulaşma konusunda yaşanabilecek aksaklıkların minimum düzeyi indirilmesini kapsamaktadır (*Keleş, Gürsoy ve Tantekin Çelik, 2013, s. 52*).

Poka-Yoke, israfı engellemek amacıyla çalışanlar için geliştirilen uyarıcı sistemlere verilen isimdir. Poka-Yoke hatalı parçaların üretimi olduğunda üretimin durmasını sağlayan cihazdır (*Demirkıran, 2019, s. 21*).

Toplam Üretken Bakım, işletmedeki donanımların verimliliğini arttırmak ve bunun sonucunda oluşan hataları önlemeye yarayan çalışmalara verilen addır (*Koloğlu, 2016, s. 39*).

Jidoko, Toyota'nın kurucusu olan Sakichi Toyoda'nın bir hata ile karşılaşması durumunda otomatik şekilde duran bir dokuma tezgâhının icadıyla ortaya çıkmıştır. Önceleri tezgâhlardan birinde hata olduğunda üretim devam ediyordu ve hatalı üretim oluyordu. Bu icatla birlikte tek bir çalışan tarafından birkaç makinenin denetimine olanak sağlandı (*Öksüz, Öner ve Öner, 2017*).

Kaizen, sürekli iyileştirme anlamına gelen Japonca bir kavramdır. Bu sistem var olanın sürekli şekilde iyileştirilmesini anlatmaktadır (*Akçagün, 2006, s. 61*).

Heijunka, üretim dengeleme olarak ifade edilmektedir. İşletmelerin pazardaki talep değişikliğine cevap verebilmesi için aynı anda çok fazla tipte üretimin yapılması gerekmektedir. Üretim dengeleme, üretimi belirli bir süre içindeki siparişlerin görüntüsünü çıkararak düzenler (*Koloğlu, 2016, s. 50*).

Tek Parça Akışı, işletmedeki atölyelerde üretim için gerekli tüm makinelerin ve ürünlerin işlem sırasına göre sıralanması olarak ifade edilebilir. Tek Parça Akışında amaç ürünlerin süreç içindeki makinelerde bekleme süresinin ortadan kaldırılmasıdır (*Akçagün, 2006, s. 31*).

SMED (Tekli Dakikalarda Kalıp Değiştirme), üretim sistemi kalıplara dayanan işletmelerde,

kalıp değişimi gereken durumlarda kalıpların kısa sürede değiştirilmesini kapsamaktadır (Aksu, 2016, s. 24).

Atıkların Giderilmesi (Muda), mükemmelliği hedefleyen işletmelerde kötü parça, israf ve atık yok felsefesine dayanmaktadır. Yani müşterilerin değer algısına katkı sağlamayan faaliyetlerin tümü israf olarak sayılmaktadır (Demirkıran, 2019, s. 18).

Takt Time, yani alınan zaman piyasadaki talebi karşılamak için işletmenin ürünü tamamlaması gereken orandır. En basit şekliyle pazar için gereken ürünün üretilmesine takt time denilmektedir (Demirkıran, 2019, ss. 19-41).

Andon, işletmelerde üretim alanlarında süreç içinde herhangi bir anormallik olduğunda sinyal veren, görsel olarak veya işitsel olarak uyarıcı bir araçtır (Koloğlu, 2016, s. 44).

Standartlaştırma, işletmede standart görev dağılımının yapılmasını kapsamaktadır. Standartlaştırma ile hem kalitenin yükselmesi sağlanacak hem de üretim hızı korunacaktır (Demirkıran, 2019, s. 21).

Sonuç

Giderek artan işletme ve ürün çeşidi sayısı, işletmelerin yıllardır süre gelen üretim sistemi düşüncelerini değiştirmeye itmektedir.

Son yıllarda sıkça telaffuz edilen ve işletmelere entegre edilen “yalın üretim” kavramının giderek önemli bir hale geldiği söylenebilir.

Artan rn sayısının ve sürekli değişen müşteri portföyünün işletmelerin yalın üretime olan ilgisinin artmasına neden olduğu görülmektedir.

İşletmeler geçmişe oranla müşterileriyle daha fazla iletişim kurmakta ve müşteri isteklerine daha fazla önem vermektedir.

Bu da işletmelerin aslında müşterilerin ilgisini çekmeyecek ürünler üretilip gereksiz maliyet ve atık oluşturmalarının önüne geçmeye yardımcı olmaktadır.

Yalın retim kesin şekilde israfa, gereksiz stok ve maliyete karşı çıkan bir sistemdir. Bununla birlikte ilerleyen yıllarda yalın üretim sistemi gelişmiş ve farklı işletmelere entegre edilebilecek yeni teknikler geliştirmiştir.

Bu teknikler yalın üretim sistemi düşüncesinin tüm ilkelerini dayanak almaktadır.

Tüm bunlardan özetle işletmeler artık salt üretim yerine müşteri ihtiyaını temel almaktadır ve işletmeye yk olan gereksiz her şeyden kaçınmaktadır.

Kaynakça

Akağn, E. (2006). Hazır Giyim İşletmelerinde Yalın retim Tekniklerinin Araştırılması (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Aksu, . (2013). Bir retim Hattındaki Performansın Yalın retim Teknikleri İle İyileştirilmesi (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Armstrong, M. (2017). Armstrong'un Stratejik İnsan Kaynakları Yönetimi El Kitabı. Nobel Yayıncılık: İstanbul.

Arslan, S. (2008). Yalın Üretim ve Man Türkiye A.Ş.' de Örnek Bir Yalın Üretim Uygulaması (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Aydın, H. (2009). Yalın Üretim Sistemi, Değer Akış Haritalama Yöntemi ve Yalın Üretim Sisteminin Çalışanlara Etkileri (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Demirkıran, D. (2019). Yalın Üretim Teknikleri ve Porsche Firmasında Uygulanması (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Efil, İ. (2015). İşletmelerde Yönetim ve Organizasyon. Dora: Bursa.

İnce, A. R. (2015). Yalın Yönetim. (Ed.) Ömer Dinçer ve Yahya Fidan. İşletme Yönetimi (ss. 416-424). Alfa: İstanbul

Keleş, A. E., Gürsoy, G., ve Çelik, G. T. (2013). 5s Sistematiği Aşamaları ve Örnek Bir Uygulama. Çukurova Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, 28(2), ss. 51-60.

Kılıç, A., ve Ayvaz, B. (2016). Türkiye Otomotiv Yan Sanayinde Yalın Üretim Uygulaması. İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 15(29), ss. 29-60.

Koloğlu, A. (2016). Yalın Üretim ve İmalat Sektöründe Bir Uygulama (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Öksüz, M. K., Öner, M., ve Öner, S. C. (2017). Yalın Üretim Tekniklerinin Endüstri 4.0 Perspektifinden Değerlendirilmesi. Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı.

Türkan, Ö. U. (2010). Üretimde Yalın Dönüşümün Temel Performans Kriterleri. Balıkesir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 12(2), ss. 28-41.

Womack, J. P., ve Jones, D. T. (1994). From Lean Production To The Lean Enterprise. Harvard Business Review, 72(2), ss. 93-103.

POSTMODERN DÜNYAMIZDA YAPAY ZEKÂ VE DUYGUSAL ZEKÂ KULLANIMININ ÖNEMİ

Selen BİTKİN*

Giriş

Postmodern çağın gerektirdiği gibi işletmelerin yoğun rekabetin üstesinden gelebilmeleri için müşterilerin istek, ihtiyaç ve tercihlerini en iyi şekilde karşılaması gerekir. Bugün baktığımızda hedef kitlelere ortak tanılar koymak, aynı kişilik özelliklerine sahip insanlara rastlamak mümkün değildir.

Dolayısıyla müşteriler ürün/hizmet satın alırken veya onları kullanırken göstermiş oldukları davranışları kişisel faktörlerin etkisi altında yapay ve duygusal zekâ kullanımlarındaki farklılıklarına göre değerlendirmemiz gerekmektedir. Bilişim teknolojisi ile gelişen ilk olarak tıp, mühendislik gibi fen bilimlerinde kullanılan yapay zekâ sosyal bilim uygulamalarında kullanılmaya başlanmıştır.

Özellikle yapay zekanın farklı sektörlerdeki teknolojik adımları marka ve müşteri etkileşimi dönüşümünün öncüsü olarak yerini alıyor. Yapay zekanın farklı sektörlerde sağladığı çözümlerle, şirketler büyümektedir. Büyümekle beraber ortaya çıkacak olası hata oranlarını azaltarak daha planlı ve koordine çalışmalarını sağlamaktadır.

Duygusal zekâ, bireyin kendisiyle ve başkalarıyla olan ilişkilerinde duyguyu, düşünceyi ve bu süreçte elde ettiği bilgileri, davranışları ile ilişkilendirip sağlıklı bir şekilde ifade etme becerisidir.

Yapay Zekâ

Duyulan ilk anda merak uyandıran yapay zekâ kavramı adından da anlaşılacağı üzere soyutluğun yanında problemlere çözümler üretirken bilgiye dayalı karar sistemleri olmasıdır. Yapay zekâ, bileşenleri; yapay sinir ağları, uzman sistemler, bulanık mantık, genetik algoritmalarıdır. Baktığımızda henüz üzerinde yeni çalışılmaya başlayan bu kavram bilim kurgu, uzay araştırmalarından günümüze mobil uygulamalar, sosyal medya web bazlı yapay ağlar, pazarlama çalışmalarına yön verdiğini görmektediriz.

**Süleyman Demirel Üniversitesi, Sos. Bil. Enstitüsü, İşletme Böl. Yük. Lisans Mezunu,
sngcn.blogspot.com@gmail.com*

Dijital çağımızın gereklerinden biri olan dijital kaynaklar bugün tüm sektör çalışanlarımız ve bireylerimiz için önem teşkil etmektedir. Başta bilgisayar teknolojileri olmak üzere söz konusu tüm dijital kaynaklar zamanla yarışır hale gelmiş ve yapay zekâ kullanım teknikleriyle beraber gelişmeler hız kazanmıştır (*Kaya ve Engin, 2003:103*). Yapay zekâyı sahiplenen birçok disiplin vardır. Bunlardan bazıları; bilgisayar mühendisliği, felsefe, bilişsel bilim, elektronik bilimlerdir (*Pirim, 2006: 81*). Yapay zekâ bilgisayar, matematik, mühendislik, biyoloji, dilbilim ve psikoloji bilimlerinin ortak etkileşiminden oluşan yeni bir bilim dalının yaratmayı tasarladığı yapay beyine, yapay zekâ adı verilmiştir. Yapay zekâ, insan zekâsının benzetimi çalışmalarının bir sonucu olan yazılımdır. Teknolojik ürünler sadece bir başlangıç iken bu kavramın işleyişini müşteri açısından dağıtım kanallarının yürütülmesi, kampanya yönetimi, analitik CRM gibi uygulamalarla satıştan pazarlamaya her alanda görmekteyiz (*Dirican, 2015:187-188*). Bunun yanında İsviçreli teknoloji firmasının geliştirdiği Furhat Robotics tarafından Tengai ismini verdiği mekanik ve dijital özelliği ile bir yapay zeka ürününün örneği olmakla beraber sosyal robot özelliğiyle müşterilere yardım etmek, çalışanları eğitmek için öğrenmek ve iş görüşmelerine katılma özelliğiyle duygusal zeka boyutunun yararlanıldığı en sektörde en yapıcı örneklerdir (*Pehlivan, 2019*).

Duygusal Zekâ

Duygusal zekâ denilen kavram kendimizi ve başkalarının hislerini tanıma, algılama, kendimizi motive etme, içimizdeki ve ilişkilerimizdeki duyguları iyi analiz edip iyi yönetme yetisini temele alır (*Goleman, 2013: 14*). Kişiyi kendi potansiyel ve hedeflerinin peşinde koşmaya yönlendiren, değerlerini ve özlüklerini harekete geçiren, onları düşünülen şeyler değil, aslında yaşanan şeyler olarak değiştiren bir sistemin duygusal zekâ olduğu söyleyebiliriz (*Yan, 2008:14*). Bu açıdan baktığımızda örgüt içinde önemli olan bu kavram hem iç hem dış başarılarına yol gösterici olacaktır. Dikkat çekilmesi gereken bir diğer nokta da duygusal zekâsı yüksek olan işçiler firmaların en önemli rekabet avantajlarıdır (*Yüksel, 2006: 3*).

Postmodern Tüketici

Dil bilimi bakımından “**post**” ve “**modern**” sözcüklerinden türetilmiş olan bu sözcük, “**modern ötesi**”, “**modern sonrası**” anlamına gelmektedir (*Şahin, 2007: 361*).

Postmodernizmde yaşanan, tüketim ve arzulanılan deneyimlerin daha çok el üstünde tutulduğunu söyleyebiliriz (*Odabaşı, 2004: 48*). Tüketicinin kendine özgü stil ve şekilde ürün geliştirmesine izin veren bir pazarlama sisteminin birtakım özelliklere sahip olması gerekmektedir. Her şeyden önce yaratıcı pazarlama süreçleri oluşturma ihtiyacı ortaya çıkacaktır. Ayrıca, işletmenin üretimde tüketicinin çift yönlü iletişimin önemli olduğu kabul etmesi gerekecektir (*Berkdemir, 2009: 27*). Bunun örneklerinden biri Affective şirketinin web kameralarını kullanıp kullanıcılarının şaşırma, sevinme, kafa karışıklığı, sıkılma ve daha çok duyguyu ve davranışları sistemleriyle bütünleştirerek yapay zekâyı temele alan duygusal zekâ sistemlerine yatırım yapmaları şeklinde görebiliriz (*Pehlivan, 2018*). Tabiki burada önemli bir nokta da teknolojiye gelişmeler ışığında teknoloji kabul düzeyinin önemidir. Yapılan bazı çalışmalarda teknoloji kabul düzeyinin arttığı yani yapay zekâ kavramı hakkında olumlu algının arttığı bir ortamda benzer şekilde duygusal zekânın artacağı aynı şekilde duygusal zekâ hakkında olumlu algının artması ile yapay zekâ hakkındaki olumlu algısında artacağı saptanmıştır (*Tüfekçi vd., 2016: 857*).

Beş Faktör Kişilik Kuramı

Kişiliğin beş faktörlü modeli, kişiliği beş farklı boyutta ele almasına neden olmuştur. Bunlar

dışa dönüklük, uyumluluk, sorumluluk, duygusal denge ve deneyimlere açıklıktır (Costa ve McCrae, 1995: 23).

Dışadönüklük

Psikolojik anlamıyla uyarılma seviyesi, herhangi bir uyarana karşı uyanık ve hazır olma durumunu ifade eder

Dışadönüklük vücudumuzun ve zihnimizin herkesle olan ilişkisinin miktarı ile alakalıdır. Konuşabilen, hayat dolu, arkadaş canlısı, coşkulu, iddialı, girişken, sosyal olma ve sevinçli gibi özellikleri içermektedir. Dışadönüklük faktöründen yüksek puan alan kişiler; aktif, iddialı, enerjik, hırslı, hevesli, samimi, insanlarla bir arada olmayı seven, sosyal, konuşkan, sevecen ve eğlenceli sıfatlarla tanımlanır. Dışadönüklülüğün, eğitimi yeterli olan ve sosyal etkileşim gerektiren mesleklerde iş performansı ile ilişkili olduğu bulunmuştur (King vd., 2005: 590).

Uyumluluk

Bir yaşam felsefesi geliştirmekte etkili olan uyumluluk faktörünün baskın olduğu kişiler; sevecen, verici olan, dürüst ve sosyal ilgisi olan insanlardır (Somer vd., 2002: 23). Bu kişiler, sempatik ve cömert davranırlar. Uyumluluğu yüksek olan kişiler, uyumluluğu düşük olan kişilere göre yardım etme eğiliminde olduklarını gösteren sosyal ve toplumsal bir yönelimi kapsamaktadır (King vd., 2005: 591-593).

Sorumluluk

Sorumluluk faktörünün tedbirli, kararlı, vicdanlı, tertipli, hazzı erteleyebilme, başarı kazanma güdüsüne sahip, dakik, kurallara bağlı, tutumlu, öz disiplinli, sabırlı, dikkatli, temiz, detaylara dikkat etme becerisi, güvenilir olma ve çalışkan olma gibi özelliklerle belirginleştiği görülmektedir (Tatar vd., 2014: 185).

Duygusal Denge

Duygusal denge, ölçülü olmayan fikirler ve başa çıkma sistemlerinde yetersizlik olarak belirtilmektedir. Duygusal denge nörotisizm (neuroticism) olarak da adlandırılmaktadır. Duygusal denge faktöründe yüksek puan alan kişiler, genellikle karmaşık duygularla başa çıkmak mecburiyetinde kaldıklarından, evhamlı düşünceler ve düşmanca yapılan hareketler gibi uygun olmayan sistemlere yönelebilirler (Somer vd., 2002: 24).

Deneyimlere Açıklık

Deneyimlere açıklık faktörü fikir birliği en az olan faktördür. Bazı araştırmacılar zekâ, bazıları kültür ve bazıları da deneyime açıklık olarak adlandırılmıştır. Faktörün tanımlayıcı özellikleri arasında hassas, karmaşık, hayal gücü kuvvetli, analitik, meraklı, özgür, yaratıcı, cesur, orijinal, açık fikirli, hoşgörülü, geleneksel olmayan, değişikliği seven, doğal, ilgileri geniş ve artistik gibi sıfatlar yer almaktadır (Somer vd., 2002: 24).

Sonuç

Postmodern tüketici artık kendi imajını kendi üretmektedir. Yani tüketici bilgisayar teknolojilerinden yararlanarak ürünlerin üretimini kendine özgü gerçekleştirebilecektir. İşte tam bu noktada da çift yönlü iletişim, postmodern dünyamızda önemli bir yer edecek ve bu iletişimi günümüz dünyasına ve tüketicisine entegre edilebileceği yapay zekâ ve duygusal

zekâ gibi sistemlerin önemini artıracaktır. Bu sistemler firmalara ve yöneticilere bir rekabet avantajı sunacağı gibi söz konusu firma veya işletmeye bir farkındalık kazandıracaktır. Pazarların çok küçük bölümlere parçalanmasıyla oluşan postmodern çağın tüketicisine baktığımızda farklı deneyimleri aynı zaman içerisinde kendi hayal dünyasını yaratması, simgeler üzerinden gerçeği yeniden yorumlaması, tüketicinin nesnelere olan ilişkilerinde merkezde nesnelere yaşayabilmektedir. Genel bir ifade ile incelenen bu kavramlar hakkında artan bilgi düzeyi ve tecrübenin birbirlerini olumlu yönde etkilediğini postmodern bir tüketim dünyasında tüketicinin ve üretimin çeşit kazandığı rekabet ortamının bir gereği olarak yapay zekânın kullanımının artması ile yapay zekâ kullanım uygulamalarında duygusal zekâyı ihtiyaç olduğu belirtebiliriz.

Kaynakça

- BERKDEMİR, G. Ö., (2009), Postmodern Pazarlama Sürecinin Geleceğe ve Sistemin Yapılandırılması, Namık Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.
- COSTA, P. T., MCCRAE, R. R., (1995), Domains and Facets: Hierarchical Personality Assessment Using The Revised NEO Personality Inventory, *Journal Of Personality Assessment*, 64(1), 21-50
- DİRİCAN, C., (2015), Teknolojik Gelişmelerin ve Yapay Zekâ Çalışmalarının Pazarlama Bilimine Etkileri, *Journal of Management, Marketing & Logistics-JMML*, 2 (3), 178-190.
- GOLEMAN, D., (2013), İşbaşında Duygusal Zekâ, Çev. Handan Balkara, Varlık Yayınları, İstanbul.
- KAYA, İ., ENGİN, O., (2005), Kalite İyileştirme Sürecinde Yapay Zekâ Tekniklerinin Kullanımı. *Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 11 (1), 103-114.
- KING, E. B., GEORGE, J. M., HEBL, M. R., (2005), Linking Personality to Helping Behaviors at Work: An Interactional Perspective, *Journal of Personality* 73:3, June.
- ODABAŞI, Y., (2004), "Postmodern Pazarlama", Mediacat Yayınevi, İstanbul.
- PEHLİVAN, B., (2018), Yapay Zekâ vs Duygusal Zekâ, https://www.yapayzekatr.com/2018/07/03/duygusalzeka_ve_yapayzeka/, Erişim Tarihi: 30.03.2020
- PEHLİVAN, B., (2019), İş Görüşmelerinizi Bir Robot ile Yapmak İster misiniz?, https://www.yapayzekatr.com/2019/03/22/is_gorusmenizi_bir_robot_ile_yapmak_ister_misiniz/ Erişim Tarihi: 30.03.2020
- PİRİM, H., (2006), Yapay Zekâ. *Journal of Yasar University*, 1 (1), 81-93.
- SOMER, O., KORKMAZ, M., TATAR, K., (2002), Beş Faktör Kişilik Envanterinin Geliştirilmesi-I: Ölçek ve Alt Ölçeklerin Oluşturulması, *Türk Psikoloji Dergisi*, 17 (49), 21 - 33.
- ŞAHİN, A., (2007), Postmodern Pazarlama ve Tüketici, Süleyman Demirel Üniversitesi, İİBF, C.12,S.2,s.359-366
- TATAR, A. VD., (2014), Klinik Olmayan Örnekleme Beş Faktör Kişilik Envanteri Belirti Tarama Amaçlı Kullanılabilir mi?: Ön Çalışma, *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, Sayı 4.
- TÜFEKÇİ, Ö. K., TÜFEKÇİ, N., VE GÜCÜN S.,(2016), Yapay Zekâ ve Duygusal Zekâ Kullanım Farklılıklarının İncelenmesi: Teknolojik Kabul Düzeyi Ekseninde Bir Araştırma, 15. Uluslararası İşletmecilik Kongresi Bidiri Kitabı, 848-859
- YAN, İ., (2008), Duygu-Zekâ İlişkisi ve Duygusal Zekânın Yöneticiler Üzerindeki Etkilerine Yönelik Bir Araştırma, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- YEYGEL, S., (2006), Postmodern Toplumsal Yapının Pazarlamaya Getirdiği Yeni Boyut: Topluluk Pazarlaması (Tribal Marketing), *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 38: 197-228.
- YÜKSEL, M., (2006), Duygusal Zeka ve Performans İlişkisi (Bir Uygulama), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

SOSYAL HİZMETTE SANAT TERAPİSİNİN KULLANIMI

Meral ŞENER*

Giriş

Bir duygu, tasarım, güzellik ve benzeri şeylerin anlatımında kullanılan yöntemler veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık (TDK, 2020) olarak tanımlanan sanat özellikle terapötik süreçlerde kullanıldığında bireyler için birçok olumlu sonuçlar doğurmaktadır.

Bu olumlu sonuçlar nedeniyle sanatın uzun zamandır tıptan eğitime kadar birçok meslek dalında sıkça tercih edildiği görülmektedir. Sosyal hizmet de sanatın etkin olarak kullandığı mesleklerden biridir.

Bu çalışmada sanat terapisinin ne olduğu ve sosyal hizmette nasıl kullanıldığı açıklanmaktadır.

Sanat Terapisi

Sanat terapisi, insanların güçlü duygularını tanıyabileceği ve ifade edebileceği güvenilir ve güvenli bir ortamın sağlanmasıyla birlikte sözsüz iletişim ve yaratıcı süreçlere odaklanan, sadece sanatsal açıdan yetenekli kişiler değil herkes tarafından kullanılabilen ve sanatı estetik açıdan hoş ürünlerin ortaya çıkması yerine duyguların iletilmesinde kişisel bir ifade etme aracı olarak kullanan bir terapi türüdür. Sanat terapisi, farklı disiplinler olarak geliştirilmiş drama, dans hareketi ve müzik terapilerini içerir (Payne, 1993, s. xi; Liebmann, 2004, s. 6).

Sanat terapisi, hakkında yapılan çok sayıda tanım vardır. Bu tanımlar arasında literatürde en çok kabul gören, Amerikan Sanat Terapisi Derneği tarafından yapılan tanımdır. Bu

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Hizmet Programı, meral_senerr@hotmail.com

tanıma göre sanat terapisi, **“aktif sanat yaratma, yaratıcı süreç, uygulamalı psikolojik teori ve psikoterapötik bir ilişki içinde yaşam deneyimi yoluyla bireylerin, ailelerin ve toplumların yaşamlarını zenginleştiren bütünleştirici bir zihinsel sağlık ve insan hizmetleri mesleğidir”** (American Art Therapy Association, 2017).

Bu tanımın yanında bazı terapistler sanat terapisini bireylerin düşüncelerini ve duygularını, inançlarını, sorunlarını ve dünya görüşlerini sözlü olarak ifade etmelerine yardım eden bir yöntem olarak görürken bazı terapistler ise sanatın kendisini terapi olarak görüp hangi dalda sanat yapılırsa yapılsın sanat yapımında yer alan yaratıcı sürecin hayatı geliştiren ve nihayetinde terapötik olan şey olduğunu düşünmektedir (Malchiodi, 2003, s. 2).

Sanat terapisi terimini kullanan ilk kişinin Tüberküloz hastalığının tedavisinde çizim ve resim yapmanın terapötik faydalarını keşfeden İngiliz sanatçı Adrian Hill olduğu kabul edilmektedir (Edwards, 2004, s. 1).

1942’de tüberküloz hastalarını iyileştirmek için yaptığı işi tanımlamak için bu kavramı kullanan Hill, resmin hastaların zaman geçirmesinin bir yolu olmadığını aynı zamanda onların kaygı ve travmalarını ifade edecekleri bir ortam sağladığını keşfetmiştir. Ayrıca sanat terapisinin daha yaygın kullanılması için başarılı çalışmalarda bulunmuştur (Waller, 1993, s. 7).

Sanat terapisi, yaratıcı süreci ve psikoterapiyi birleştirerek kendini keşfetmeyi ve anlamayı kolaylaştırmakta ve imgeler, renkler ve şekiller kullanarak başka türlü ifade edilmesi zor olan duygu ve düşüncelerin ifade edilmesini sağlamaktadır.

Diğer psikoterapi ve danışmanlık türleri gibi kişisel gelişimi teşvik etmek, kendini anlamayı arttırmak ve duygusal onarıma yardımcı olmak için kullanılmaktadır.

Çocuklar, yetişkinler, aileler ve gruplarla çok çeşitli ortamlarda kullanılabilen sanat terapisi, bireylerin anlam yaratmasına ve iç görü elde etmesine, ezici duygulardan veya travmadan kurtulmasına, çatışma ve sorunları çözmesine, günlük yaşamı zenginleştirmesine ve artan bir refah duygusuna ulaşmasına yardımcı olabilecek bir yöntemdir (Malchiodi, 2003, s. 1; Canadian Art Therapy Association, 2017).

Sanat terapisi bir kendini ifade etme ve kendini keşfetme aracıdır. Örneğin bir resim, kelimelerle ifade edilmesi zor duyguların ve yaşantıların daha kolay ifade edilmesini sağlamaktadır.

Aynı zamanda sanat yapma süreci, danışanların kendilerinde gizlenmiş olan ya da kısmen farkında oldukları duygularının daha fazla farkına varmalarına hatta bu duyguları güvenli şekilde açığa çıkarabilmelerine yardımcı olur. Sanat terapisi, danışanlar için keyifli olabileceği gibi danışanın yaratıcılığını da geliştirebilir (Liebmann, 2004, ss. 8-9).

Uygulamada sanat terapisi, hem kabaca karalamadan daha karmaşık sembolik ifade şekillerine kadar resim oluşturma sürecini ve sonucunu hem de terapötik bir ilişkinin sağlanmasını içerir. İmgeler ve objelerin danışan için ifade edeceği anlamın açık bir şekilde araştırılması amacı terapist-danışan ilişkisi tarafından teşvik edilen destekleyici ortamda danışanın imge ve obje yaratması ile gerçekleştirilebilir.

Bu yolla danışan kendisini ve zorluklarının ve sıkıntılarının doğasını daha iyi anlayabilir. Bu da danışanın benlik algısında, mevcut ilişkilerinde ve yaşamının genel kalitesinde olumlu ve kalıcı bir değişime yol açabilir (Edwards, 2004, s.4).

Sanat terapisinin amaçları genellikle terapi sürecinde danışanın özel ihtiyaçlarına göre değişir ve terapötik ilişki geliştikçe bu ihtiyaçlar da değişebilir. Terapistin odak noktası sanat yapmanın estetik değerleri değil, kişinin ifade edebileceği bu terapötik ihtiyaçlardır.

Sanat terapisi sürecinde sanatsal yeteneğe vurgu yapılması terapistin en çok ilgilendiği şeyi gizleyebilir. Bu nedenle sanat terapisi, her bireyin kendisini yaratıcı şekilde ifade etme kapasitesine sahip olduğunu kabul etmekte ve terapi sürecini bu süreçte ortaya çıkan üründen daha önemli görmektedir. Sanat terapisinde önemli olan terapistin danışana faydalı sanat aktivitelerini seçmesi ve bunu kolaylaştırması, danışanın yaratıcı süreçte anlam bulmasına yardımcı olması ve resim yapma deneyiminin kendisi ile paylaşılmasını kolaylaştırmaktır (Malchiodi, 2003, s. 1; Edwards, 2004, s. 4).

Sosyal Hizmette Sanat Terapisinin Kullanımı

Sosyal hizmet, sosyal değişimi ve gelişimi, toplumsal uyumu ve insanların güçlendirilmesi ile özgülleşmesini teşvik eden uygulamaya dayalı bir meslek ve akademik bir disiplindir (International Federation of Social Work, 2014).

Günümüzde sosyal hizmet mesleği, küreselleşme, özelleştirme ve müdahale ve denetim için azalan fonlar nedeniyle tehdit altındadır. Bu nedenle sosyal hizmet uzmanları, sürekli değişen sosyal gerçeklere sınırlı kaynakları kullanarak müdahale etmektedir. Ayrıca sosyal hizmet müdahaleleri geleneksel terapilerin sınırları aşmaktadır.

Artık sosyal hizmet uzmanları, farklı bilme ve anlama yollarının geliştirilmesi için daha geniş fırsatlar yaratan doğa temelli terapiler, hayvan destekli terapiler, farkındalık terapileri ve hipnoterapi gibi yöntemlere ihtiyaç duymaktadır.

Bu yöntemlerin yanı sıra sosyal hizmete yeni ve bütünleştirici bakış açısı sağlayan sanat aktiviteleri de sosyal hizmet uzmanlarının sorunları çözümede kullanabileceği çağdaş bir alternatif seçenektir (Huss ve Sela-Amit, 2018, ss. 1-3).

Sanatın sosyal hizmet uygulamalarında en başından beri kullanıldığı söylenebilir. Sosyal hizmet tarihinde önemli bir yere sahip olan yerleşim evlerinden biri olan Hull House'da sanat aktivitelerine yer verildiği görülmektedir.

Hull House, 1889'da Laura Jane Addams ve Ellen Gates Starr tarafından Chicago'da yaşanan yoğun göçün toplumsal yaşamda yarattığı sorunlarının çözülmesinin yanında göçmenlerin toplumsal uyumunun sağlanması amacıyla göçmen işçilerin yer aldığı yoksul bir mahallede kurulmuş bir yerleşim evidir.

Bu yerleşim evinde ücretsiz sağlık hizmetleri, beslenme ve eğitim gibi ihtiyaçların hepsini karşılayacak hizmetler verilmiştir. Bu hizmetlerin yanında yerleşim evinde el sanatları, görsel sanatlar, müzik ve dramatik oyunlar gibi yerleşim evi sakinlerinin ve müracaatçıların refahını arttıran sanat programları geliştirilmiştir.

Sanatsal etkinlikler sosyal sorunların aşılmasında bir araç olarak görülmüş ve sanat aktiviteleri yoluyla göçmen işçilerin hayatında dönüşümlerin sağlanacağı, dışlanmanın azaltılarak toplum ile uyumunun artacağı, kültürel özelliklerin gelecek kuşaklara aktarılacağı ve farklı etnik gruplar arasında iletişimin artabileceği düşünülmüştür. Hull House örneğinde de görüldüğü gibi sosyal hizmet tarihinin başlangıcında sanat hem bireysel hem de toplumsal sanat entegrasyonları bulunmaktaydı (Whipple, 2015, s. 4; Kaya, 2017, ss. 83- 88).

Günümüzde adli ortamlar, eğitim, palyatif bakım, bağımlılık çalışmaları, öğrenme güçlüğü çeken ve otistik spektrum bozukluğu olan kişilerden mülteciler ve savaşın zarar verdiği bölgelerdeki çocuklar ve evsiz insanlara kadar çok çeşitli ortamlarda çok çeşitli popülasyonlarla etkin olarak kullanılan sanat terapisi, özellikle seans sayısı sınırlı olan kısa

sürekli terapi biçimlerinde sanatsal etkinliklerin bireyin sorunlarını hızlı şekilde iletmelerine yardımcı olarak müdahaleyi hızlandırdığının ortaya konulması ile sosyal hizmet mesleğinde de kullanılan bir teknik haline gelmiştir (Malchiodi, 2003, s.1; Liebmann, 2004, ss.7-8).

Hem kişisel hem de toplum düzeyinde yeni ve daha olanaklı çözümler üretmeye yardımcı olan sanat, sosyal hizmette demans hastalarının bakımında görsel ve dokunsal sanatların kullanımından iletişimde şiiirin kullanımına kadar geniş bir kullanıma sahiptir. Sanatın travma, otomatik davranışlar ve direnç göstermede ve sosyal hizmet müracaatçılarına yönelik müdahalelerdeki etkinliği kanıtlanmış durumdadır. Sanat, müracaatçıları bağlamı içinde keşfetme açısından sosyal hizmete çok şey sunmaktadır. Sosyal hizmet uzmanları tarafından ustaca kullanıldığında müracaatçının güçlenmesine katkıda bulunabilir. Örneğin sosyal hizmet uzmanı oluşturulan sanat ürünü üzerinden müracaatçı ile güçlü yönler hakkında konuşabilir (Whipple, 2015, s. 8; Huss ve Sela- Amit, 2018, ss. 2-3).

Bununla birlikte sosyal hizmet müdahalelerinde sanatı kullanmak metodolojik, kültürel ve etik zorlukları da beraberinde getirir. Örneğin sanat formları dışlanmış müracaatçılar için uygun olmayabilir.

Ayrıca hayatında sanat yapmada başarısız olduğunu düşünen müracaatçılarda sanatın kullanımı başka bir başarısızlık alanı deneyimi haline gelir. Bunun yanında müracaatçılar kendilerinden sanatı kullanmalarının istenmesini çocuksu bulabilir ya da saygısızca görebilir. Ya da sanat aktivitesinin teşhis amaçlı kullanılabileceğinden korkabilirler.

Gerçekten de müracaatçının ortaya koyduğu sanat ürünleri psikiyatrik, yasadışı veya kötü davranışlarının yasal kanıtı olabilir. Tüm bunların yanında sosyal hizmet uzmanları sanat ürünü oluşturmada müracaatçıya rehberlik etme becerisine sahip olmayabilir (Huss ve Sela- Amit, 2018, s. 2).

Sonuç

Kendini keşfetme ve ifade etme aracı olarak sanatın bireyler için birçok faydası vardır. Bu faydalar, tıp, eğitim, psikoloji ve çocuk gelişimi gibi birçok meslekte sanatın kullanımının önemini ortaya koymaktadır.

Sanat, sosyal hizmet mesleğinde de önemli bir yere sahiptir. Sosyal hizmet mesleğinin ilk zamanlarından bu yana çocuklardan yaşlılara, madde bağımlılığı çalışmalarından palyatif bakım hizmetlerine kadar her türlü sosyal hizmet uygulamalarında müzik, resim ve tiyatro gibi sanatsal aktivitelere yer verilmektedir.

Bu aktiviteler sosyal hizmet için oldukça etkili olduğu gibi birçok zorluğu da beraberinde getirmektedir.

Bu zorluklar müracaatçıdan, sanat aktivitesinin müracaatçıya uygun olmayışından ya da sosyal hizmet uzmanının sanatsal aktivitelerinde müracaatçıya yol gösterme becerisine sahip olmayışından kaynaklanabilir.

Bu noktada sosyal hizmet uzmanlarının sanatın ve sanat terapisinin kullanımına dair bilgi ve beceri sahibi olması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bunun için ise sosyal hizmet eğitimi müfredatlarında sanatla ilgili (resim, müzik, tiyatro, yaratıcı yazma gibi) derslerin ya da sanat terapisinin yer almalıdır.

Kaynaklar

American Art Therapy Association (2017). Definition of Art Therapy, https://www.arttherapy.org/upload/2017_DefinitionofProfession.pdf , Erişim Tarihi: 10.03.2020.

Canadian Art Therapy Association (2017). What Is Art Therapy. <http://www.canadianarttherapy.org/what-is-art-therapy/> , Erişim Tarihi: 11.03.2020.

Edwards, D. (2004). Art Therapy. London: Sage Publications.

Huss, E. ve Sela-Amit, M. (2018). Art in Social Work: Do We Really Need It? Research on Social Work Practice, ss.1-6.

International Federation of Social Work (2014). Global Definition of Social Work, <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/> , Erişim Tarihi: 19.04.2020.

Kaya, T. (2017). Yerleşim Evleri ve Gmenden Vatandaşa: Hull House rneği. İnsan Hakları Yıllığı, 35, ss. 79-95.

Liebmann, M. (2004). Art Therapy for Groups: A Handbook of Themes and Exercises (Second Edition). NY: Brunner- Routledge.

Malchiodi, C.A. (Ed.) (2003). Handbook of Art Therapy. NY: The Guilford Press.

Payne, H. (1993). Handbook of Inquiry in the Arts Therapies: One River, Many Currents. London: Jessica Kingsley Publishers.

TDK (2020). <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 23.04.2020.

Waller, D. (1993). Group Interactive Art Therapy: Its Use in Training and Treatment. London: Routledge.

Whipple, M.M. (2015). School Social Work and Expressive Art Therapies: A Systematic Review. Retrieved from Sophia, the St. Catherine University repository website: https://sophia.stkate.edu/msw_papers/547, Erişim Tarihi: 08.04.2020.

TESİS GÜVENLİĞİNDE RİSK PLANLAMA SÜRECİ

Yeter DEMİR USLU *

Giriş

Risk kavramını tanımlamadan önce bu kavramın bir süreci kapsadığını bilmek gerekmektedir. Bu çerçevede riskin tanımlanması ile ilgili elde edilmiş olan birçok çalışma, sürecin; sosyal-politik-teknolojik alan ile ilgili belirsizliklerin minimize edilmesini amaçlamaktadır. (Hertz & Howard, 1983).

Tesislerin güvenliği için risk yönetimi sürecinin tanımlanması ilk adımı oluşturmaktadır. Tesisin güvenliği için analiz unsurlarının belirlenmesi gerekmektedir. Tesislerde karşılaşılabilecek sorunlar ayrıntılı olarak analiz edilmelidir.

Analizin içinde çevre faktörü ve insan faktörü ele alınarak yapılmalıdır. Tesisin güvenliği ile ilgili analiz yapıldıktan sonra tehlikelerin sıralaması yapılır ve nedenleri ayrıntılı olarak maddeler halinde belirtilmelidir. Bu aşamalardan sonra tesis güvenliğinde risk yönetimi sürecinin balık kılıçığı analizi ile neden-sonuç ilişkisinin belirlenmesi gerekmektedir.

Aynı zamanda riskin tanımlanması tesisin gelecek ile ilgili tehlikeleri azaltabilmek adına **SWOT** analizinin de oluşturulması elzemdir.

Tesislerin verimliliklerini ve stratejilerini doğrudan etkileyecek risklere karşı tedbirlerin alınması kaçınılmazdır. Bu tedbirlerde zaman faktörü çok önemlidir. Tedbirlerin zamansal skalası ve boyutları da dikkate alınmalıdır.

Tesislerde ortaya çıkabilecek herhangi bir risk karşısında etkili bir süreç yönetimi için birçok dizi yöneme başvurulabilmektedir. Başvurulabilecek olan bu yöntemler sayesinde tamamen risklerden kaçınılabılır ya da riskin etkileri kontrol altına alınabilmektedir.

Ancak riskten kaçınılması ya da riskin kontrolünün sağlanması mümkün değil ise; risk

* Prof. Dr., İstanbul Medipol Üniversitesi Öğretim Üyesi

durumunu yaşamamak için o işe hiç girilmemektedir. Bazı durumlarda risk olsa da getirisinin yüksek olacağı düşünüldüğü için girişim gerçekleştirilebilmektedir.

Tesis için her adım doğru ilerlemiş ise risk analizi yapılacak olan çalışmalara ve alınacak olan güvenlik önlemlerine bağlı olmaktadır.

Teorik olarak risk yönetimini uygularken alınabilecek birkaç uygulama vardır;

- ✓ Risk durumunu kabullenmek
- ✓ Riski transfer etmek
- ✓ Riskin azalmasını sağlayacak yöntemler kullanmak
- ✓ Önlem almak

Bu uygulamalar ile tesislerde risk durumu süreci etkin bir şekilde yönetilebilmektedir.

Tesislerde riskin azaltılması için “**risk değerlendirmesi**” yapılmalıdır. Yapılan değerlendirmeden sonra gerekli tedbirler alınmalıdır. Risk gözetimini sağlamak tesislerde önemli bir uygulamadır. Çünkü gözetimlerin raporlanması için çeşitli mekanizmalar oluşmaktadır.

Tesislerdeki risk gözetimini tesis içi ya da tesis dışı olarak değerlendirmek mümkündür. Ancak risk yönetimi tek seferlik uygulanabilecek bir çalışma değildir.

Sürekli kontrollerin yapılması gereken bir çalışmadır. Uygulanacak olan koşullar değişkendir. Değişken bir koşulun olduğu yerde mutlaka “**risk**” faktörü de bulunmaktadır. Tesislerde ortaya çıkabilecek risklere karşı her an tetikte olmak ve değişebilecek risk durumlarına karşı önlem almak ve takip etmek gerekmektedir.

Tesislerdeki güvenlik yönetimi hizmetleri; tesisin daha güvenli, daha etkin, kesintisiz ve daha hızlı, kaliteli, yüksek performanslı hizmetler vermesini amaçlamaktadır.

Tesis Güvenliğinde Risk Planlama Süreci

Tesislerin güvenliğini sağlayabilmek için riskleri engellemek gerekir. Bunu yapmanın ilk adımı da risklerin planlanmasıdır.

Tesislerde ortaya çıkabilecek bir çok tehlike mevcuttur. Her tehlike tesis özelinde farklılık göstermektedir.

Eğer tesisin işletme amacı sağlık ile ilgili ise önlemlerin ona göre alınması gerekmektedir. Tesislerde oluşabilecek olağanüstü durumlarda (**deprem, salgın, kaza**) risk yönetim süreci devreye girmektedir. Bu nedenle tesisin önceden olağanüstü durumlar ile ilgili bir durum planı hazırlaması ve bunu tesis personelleri ile paylaşarak bilgi akışını sağlaması önemlidir.

Aynı zamanda olağanüstü durum ile ilgili planın şematik olarak dökümanite edilmesi ve sürekli hatırlatıcı eğitimlerin verilmesi gerekir.

Olağanüstü durum planı tesislerde yılda en az bir defa olacak şekilde hatırlatılması sağlanmalıdır. Raporlama yapılmalı ve raporlama sonucuna göre ivedilik ile alınan kararlar hayata geçirilmelidir.

Tesislerde bir diğerk dikkat edilmesi gereken önemli nokta; tehlikeli madde yönetiminin planlanmasıdır. Çünkü tesis, tehlikeli maddelerin envanterini tutmalı ve tehlike oluşturacak atıkların uzaklaştırılmasını planlamalıdır.

Tesis için tehlike oluşturabilecek maddeler liste haline getirilmeli, maddeler tesisler için risk teşkil etmeyecek miktarda depolanmalıdır. Aynı şekilde bu konu ile ilgili olarak eğitim verilmeli ilgili personel bilgilendirilmelidir (Çetin, 2003).

Gelişen teknoloji ile birlikte yeni cihazlar tesisler için önem arz etmektedir. Bu nedenle tesislerin kullanmış olduğu cihazların bakım ve denetimi sık aralıklarla gerçekleştirilmelidir. Cihazlarla ilgili bakım ve test periyotları oluşturulmalıdır. Cihazlar ile ilgili kalibrasyon takibi ve işlemi yapılarak, ilgili cihaz sözleşmelerinin güncelliği sağlanmalıdır.

Tesislerde atık yönetimi de önemli bir risk oluşturan bir diğerk faktördür. Özellikle sağlık sektöründe büyük bir risk faktörü olarak karşımıza çıkar. Doğru atıkların doğru kontenjanlara atılması tesisler için riski büyük oranda minimize etmektedir. Tesisler için birçok risk sıralanabilir. Önemli olan tesisin riskler karşısında planlı olarak hareket edebilmesi ve süreci iyi yönetebilmesidir (Müdürlüğü, 2020).

Tesislerde Personel Eğitimi

Personel eğitimleri, tesis içinde bireylere verilecek olan görevleri daha etkili ve daha başarılı yönetmek için yapılan çok boyutlu ve multidisipliner uygulamaları kapsar.

Hem tesis hem de bireyleri doğrudan etkileyen bir süreçtir. Çünkü iyi bir eğitim bireylerin bakış açılarını ve ufkunu olumlu yönde geliştirebilir. (Önal, 2000, s. 267).

Personellerin eğitimine önem göstermeyen tesislerde başarı beklemek hayali bir düşüncedir. Tesisler personel seçimini her ne kadar titizlikle yapmış olsalar da zamanla gelişen teknoloji ile personellerin teorik ve teknik bilgileri yeterli olmayabilir, eğitimlerin sürekliliğinin sağlanması gerekir.

Tesisler yaşam boyu öğrenme felsefesini benimsemeli ve personellerinde de aynı bilinci oluşturmalıdır. Tesisler tarafından istenilen personel eğitimleri iki amaç üzerine gerçekleştirilmektedir. Bunlar;

1. Ekonomik Amaç: Buradaki temel amaç müşteriye sunulacak olan hizmetin en düşük maliyet ve en yüksek kalite ile sunulmasını sağlamaktır.
2. Toplumsal ve Bireysel Amaç: Buradaki temel amaç ise doğrudan personeli geliştirerek personelin bilgi ve yeteneklerini arttırmaktır. Toplumsal ve bireysel amaçlar aynı zamanda ekonomik amaçları da doğrudan etkiler. Bilgili ve yetenekli bir personel tesisin verimliliğini artırır (Kaynak, Ve Diğerkleri, 2000, S. 171-173).

Tesislerde personel eğitimlerini sağlayacağı faydaları üç başlıkta incelemek mümkündür;

A. İşletmeye Sağladığı Faydalar:

- ✓ Tesislerdeki personellerin bilgi ve becerilerini artırır.
- ✓ Tesis içi motivasyon düzeyini artırır.
- ✓ Tesislerin örgütsel amaçlarının belirlenmesine yardımcı olur.

- ✓ Tesislerde karar verme ve sorun çözmeye yönelik gelişim sağlar.
- ✓ Tesislerde iletişim kuvvetlenir.

B. Personele Sağladığı Faydalar:

- ✓ Personelin kendine güveni artar.
- ✓ Personelin karar vermeye yönelik bakış açıları oluşur.
- ✓ Personelin iş tatmini artar.
- ✓ Kariyer gelişimine yardımcı olur.
- ✓ Gelişen teknoloji ile personelin sorumluluk alma isteği artar.

C. Diğer Faydalar:

- ✓ Tesislerdeki personellerin fırsat eşitliği konusunda bilgilerini geliştirir.
- ✓ Yasalar ile ilgili bilgiler iki yönlü gelişir.
- ✓ Tesislerdeki örgütsel politikaların düzenlenmesine yardımcı olur.
- ✓ Tesislerdeki grup içi bağlılık düzeyinin gelişmesini sağlar (**KAYNAK, ve diğerleri, 2000**).

JCI Standartlarının Tesis Güvenliği ve Yönetimine Bakış Açısı

Tesis yönetimi ve güvenliği bir kalite sistemidir. Tesislerin sahip olması gereken en değerli unsur kaliteyi oluşturmaktır.

Bunun için tesislerin yapması gereken ilk adım riskleri belirlemek olmalıdır. Kuruluşların tesis güvenliği ile ilgili sorumluluk düzeyleri yasaldır. (**Öztürk, Ayan, Keser, & Halaç, 2014**).

JCI kuruluşunun tesis güvenliği ile ilgili bakış açısı, kuruluşun belirlemiş olduğu standartlar çerçevesinde incelenmiştir.

Sağlık kuruluşların tesis güvenliğinin fiziksel yönden ve verimlilik yönünden yönetilmesini sağlamak için standartlar hazırlamaktadır.

Bu sayede tesisteki personellerin yetki ve görevleri kolaylıkla belirlenebilmektedir. Tesislerde karşılaşılabilecek aksaklıkları belirlemek ve bunlarla ilgili önlemler almak izlenecek olan planların sürekliliğini sağlamak için önem arz etmektedir.

Özellikle de tıbbi alanlardaki ekipmanların alt yapı sistemlerinin bakımları düzenli aralıklarla yapılmalıdır.

Planlar yazılı olarak hazırlanmalı ve hareket edilmelidir. Tüm bu kriterler akredite olmak isteyen tesisler için önemli bir kalite ölçütüdür.

Tesislerdeki hizmet kalitesi, hizmeti alan bireyler için önemli bir göstere halini almaktadır. Kuruluşların kalitesi yüksek tesisleri tercih etmesine olanak sağlamaktadır.

Tesis Güvenliği İçin Ortam Ölçümleri Ve Periyodik Kontrolleri

Tesislerde yapılması gereken sürekli ölçümler vardır. Bu ölçümler kuruluşların belirlemiş oldukları periyotlar ve standartlar dahilinde hareket etmektedir (*Tesis Ve Çevre Güvenliği Komitesi Görev Tanıtımı, 2020*).

Özellikle sağlık kuruluşlarının uyması gereken zorunlu kontrol ve ölçümleri bulunmaktadır. Sağlık kuruluşları yasal olarak ölçümlerini yapabilmektedir.

Günümüzde sağlık tesislerindeki en önemli ölçüm ve kontroller tıbbi cihaz alanında olmaktadır. Ancak ölçümlerin birçoğu istenen yasal çerçevede hareket etmemektedir.

Sağlık tesisleri periyodik olarak **“aydınlatma-termal konfor-gürültü”** gibi ortam ölçümlerini kontrol ettirmesi gerekmektedir. Bazı tesisler bu gibi ölçümlerle ilgili yeterli bilgiye sahip değildir.

Bu durum tesislerde risk durumunun oluşmasına neden olmakta ve ayrıca sağlık tesislerinde yapılacak olan ölçümler; ilgili sağlık mevzuatının hareketi ile gerçekleşmelidir. Sağlık Bakanlığı bu konu ile ilgili yeni standartları içeren versiyonu yayınlamıştır. Bu konu ile ilgili bilgilerin elde edilmesi tesis güvenliği sürecinin daha hızlı yaygınlaşmasını sağlayacaktır. (*Yılmaz, Sezen, & Ergül, 2015*).

Sonuç

Tesislerde risk yönetimi, tesisin hedeflerine ulaşılmasını etkileyebilecek her çeşit riskin tanımlanmasını, gerçekleşme olasılığını ve etkisinin ölçülmesini aynı zaman da kategorize edilmesini sağlayan bir süreçtir.

Sürecin devamında tesisle ilgili risklerin minimize edilmesini ya da transferin sağlanmasını en uygun iç kontroller ile uygulayan sistematik bir süreci oluşturmaktadır (*Audit Risk and Materiality in Conducting an Audit, 2020*).

Tesislerin güvenlik yönetiminde denetim kaynakları sınırsız değilse ve bu durumun bir maliyet unsuru olduğu fikri ortaya çıkmışsa tesislerde denetlenmesi gereken her bir birimin sürece yönelik olarak farklı risklerin ortaya çıkması muhtemeldir.

Bu durum tesislerde risklerin farklı bir öneme sahip olduğu düşüncesini ortaya koymaktadır.

Tesis güvenliğinde saptanan risklerin azaltılması için gereken tüm önlemlerin tanımlanması ve harekete geçilmesi gerekmektedir.

Bu durumla ilgili tesislerde risk yönetim süreçlerinin denetim ile ilgili sonuçları üst yönetime düzenli aralıklar ile raporlanması ve sunulması gerekmektedir.

Tesis yönetimi günümüzde kendini geliştiren bir süreçtir. Bu sürecin etkili yönetilmesi

tesis güvenliindeki riskleri tanımlayarak ve bu risklerin kök nedenlerini analiz ederek gerçekleştirilebilir.

Doğru ve etkili yönetim; tesis verimliliğinin artmasına özellikle de kalite standartlarını olumlu yönde gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

Audit Risk and Materiality in Conducting an Audit. (2020, mart 14). <https://www.aicpa.org/>: <https://www.aicpa.org/Research/Standards/AuditAttest/DownloadableDocuments/AU-00312.pdf> adresinden alındı

CÖMERT, N. (2001). Sermaye Piyasası Aracı Kurumlarında Etkili Bir İç Kontrol Sistemi ve İç Denetim Fonksiyonu. İstanbul.

ÇETİN, Ö. (2003, MAYIS 29-30). Denetimin Değişen Dünyası. VII.Türkiye İç Denetim Kongresi. İSTANBUL.

HERTZ, D. B., & HOWARD, T. (1983). RİSK ANALYSİS. SİNGAPORE.

KAYNAK, T., ADAL, Z., ATAAY, Z., ATAAY, İ., UYARGİL, C., SADULLAH ÖMER, . . . ULUHAN, R. (2000). İnsan Kaynakları Yönetimi. İSTANBUL.

KESKİN, D. A. (2010). İŞLETMELERİN SÜREKLİLİĞİNİ SAĞLAMADA KRİTİK ÖNEME SAHİP RİSK YÖNETİMİ VE RİSK ODAKLI DENETİM YAKLAŞIMI. DENETİŞİM, s. 39.

MÜDÜRLÜĞÜ, İ. İ. (2020, mart 12). HASTANE AFET PLANI (HAP) ve TESİS GÜVENLİĞİ. İSTANBUL. <http://www.istanbulsaglik.gov.tr/>: http://www.istanbulsaglik.gov.tr/w/sb/kriz/belge/hap_tesis_guvenligi.pdf adresinden alındı

ÖNAL, G. (2000). Temel İşletmecilik Bilgisi. İSTANBUL: TÜRKMEN KİTABEVİ.

ÖZTÜRK, N., AYAN, B., KESER, M., & HALAÇ, E. (2014, EYLÜL 26). JCI' IN TESİS YÖNETİMİ VE GÜVENLİĞİNE BAKIŞ AÇISI.

TESİS VE ÇEVRE GÜVENLİĞİ KOMİTESİ GÖREV TANITIMI. (2020, MART 20). <http://hastane.duzce.edu.tr/>: <http://hastane.duzce.edu.tr/dokuman/kalite/gorev-yetki-ve-sorumluluklar/komite-ve-komisyon/TES%C4%B0S%20VE%20%C3%87EVRE%20G%C3%9CVENL%C4%B0%C4%9E%C4%B0%20KOM%C4%B0TES%C4%B0.pdf> adresinden alındı

UYAR, S. (2009). İç Kontrol ve İç Denetim 5018 sayılı Kanun Açısından Değerlendirme. Ankara: Gazi Kitabevi.

YILMAZ, S., SEZEN, A., & ERGÜL, C. (2015). 6331 sayılı iş sağlığı ve güvenliği kanunu'nun sağlık sektörüne etkileri. Sağlık Akademisyenleri Dergisi, 2(2).

HÜSEYİN SADI SARAÇOĞLU : TÜRKİYE SEVDALISI COĞRAFYA EĞİTMENİ

Emrullah GÜNEY*

*“ Biz, Akdeniz Bölgesinde (**Antalya’da**) aralıksız 23 sene görev yaptık. Onun için bu bölgeyi daha yakından inceleme ve tanıma imkanını bulduk.*

Bu çok yeri dağlık, çeşidi ve çelişkileri, kendine özgü özellikleri daha fazla olan bölge bizi sürükledi, ölçüyü daha geniş tutmaya zorladı.

Bu sebeple, bütün Türkiye arazisinin ancak % 13 kadarını kapsamasına rağmen, burasını iki cilde bölmek zorunlu oldu.

Biz, etüdlerimizde, bir ölçü içinde, ayrıntıdan çekinmedik, zira bir şey bilinecekse tam olsun, doyurucu olsun, işe yarasın istedik. Bu da elbette, çetin ve yorucu uğraşmaları gerektirmiştir.

Bir insanın, hiçbir taraftan en ufak bir ilgi, teşvik ve yardım görmeden, hatta karşısına çıkarılan, akla ve hayale sığmayacak engeller, barikatlar karşısında, tek başına bu çapta eserler vermesinin güçlüğünü insaftan payı olanlar bilir, takdir eder.”

Akademik unvanı olan nice değerli coğrafya bilgelerimiz var.

Liseyi bitirip de coğrafya dar-ül mesaisine başladıkları günden itibaren coğrafya meselelerinin içinde yer almışlar.

Kimisi arziyata önem vermiş; doğal coğrafya alanında yürümek istemiş.

Fiziksel coğrafya konusunda kendini geliştirmiş, makaleler, kitaplar yazmış.

Kimisi beşeri coğrafyayı temel saymış, bu alanda özünü yetiştirmiş, yapıtlar vermiş.

Ekonomik coğrafya alanında çalışanlar iktisadın prensiplerini öğrenmişler, makaleler üretmişler, kitaplar yazmışlar.

Doktora yapanlar, Doçent unvanı kazananlar, Profesör olanlar... 1960 sonrasında kaldırılan

* Prof. Dr., emrullahgüney@gmail.com

Ordinaryüs gibi yücelerin yücesi bir akademik unvanı hakeden büyük eğitimci, bilimci...

Bu yazımızda sözünü edeceğimiz coğrafya eğitimcinin hiçbir akademik unvanı yok.

Ne Dr, ne Doç, ne Prof, ne de Ord. Hüseyin Sadi Saraçoğlu 1903 yılında Uşak'ın Ulubey İlçesi'nin Dutluca Köyü'nde doğmuş.

Medrese ve rüşdiye tahsilini burada yaptıktan sonra İzmir'de lise öğrencisi olmak için yollara düşmüş.

Köylüleri cebine harçlık koymuşlar, parası olmayanlar kilim vermişler.

Yıl 1925. Fakat İzmir'de kayıtlar kapanmış. Hüseyin üzgün... Köyüne de dönemez. Bandırma trenine binmiş.

Oradan İstanbul'a ulaşmış. Sora sora İstanbul Erkek Lisesi'ni bulup kaydını yaptırmış ve ilk taksidini de ödemiş.

Fakat, arkası gelmemiş; ikinci taksid, ödeyemeyeceği ortaya çıkmış. Durumu Müdür'e anlatmış. Hüseyin'in zeki bir genç olduğunu anlayan Müdür, Onu, o sırada İstanbul'da bulunan Maarif Vekili Hamdullah Suphi Tanrıöver ile görüştürmüş.

Parasız yatılı olarak kabul edilmiş. Sınıf arkadaşları arasında , Demokrat Parti döneminde bakanlık yapacak gençler vardır : Emin Kalafat, Samed Ağaoğlu, Sıtkı Yırcalı, Celal Yardımcı, Nedim Ökmen...

Yıl 1929. İEL biter. Ada vapurlarında bilet denetçiliği yaparak az da olsa para kazanır.

Cumhuriyet yönetimi okullarda çağdaş eğitimi yürütmek için Avrupa'ya lise mezunu gençler göndermektedir.

Rastlantıyla bir arkadaşı haber verir. Hüseyin Sadi yapılan sınavda başarılı olur; Avrupa'ya gönderilecek 20 genç arasında O da vardır.

Fakat kefil bulmak zordur. Başarısız olur da dönerse, kefil ağır bir borç yüküyle karşı karşıya gelecektir.

Gazeteci Hakkı Tarık Us kefil olur; bu sorun çözümlenir.

Hüseyin Sadi Fransa'da Lyon Üniversitesi'nde 7 yıl coğrafya öğrenimi görür. Fransız Coğrafya Ekolü'nü benimser.

Değişik dallardan birçok genç de Fransa'nın değişik bilim ocaklarında öğrenim görmektedirler.

Onların tümü, ileride genç Türkiye'nin eğitiminde, kültüründe, edebiyatında etkin görevler üstlenecek entelektüel birikimleriyle ülkenin kalkınmasına katkı sağlayacak gençlerdir.

Adlarını verelim : Sabahaddin Eyuboğlu, Bedreddin Tuncel, Enver Ziya Karal, Sabri Esat Siyavuşgil, Hilmi Ziya Ülken...

1936'da Lyon Üniversitesi Coğrafya öğrenciliği sona erer. Artık Saraçoğlu soyadını taşıyan Hüseyin Sadi Türkiye'ye döner.

Hasan Ali Yücel, Onu izlemiş ve ülkeye dönüşünü sevinçle karşılamıştır. Maarif Vekaleti resmen önermiştir de : " İstanbul Üniversitesi'nde Coğrafya Doçentliği..."

Fakat O, Lise Coğrafya Öğretmeni olmak istemiş. Neden Üniversite'yi istememiş. Darülfünun kapatılmış çağdaş bir yüksek eğitim kuruluşu ortaya çıkmıştır. Avrupa'dan dönen gençlere gereksinim vardır.

Ders verecek öğretim elemanı sayısı 1930'larda pek azdır.

Çünkü, Saraçoğlu, Doğu Anadolu dosyasını açmıştır. Hazırlıklara başlamıştır. Fransız Coğrafya Ekolü ilkelerine göre çalışacak ve tüm ülkeyi bölge bölge araştırıp ilerde kitaplaştıracaktır.

Nerede görev yapmak ister ? Antalya Lisesi'nde.

İz bırakan bir eğitimciliği varmış Saraçoğlu'nun. Öğrencilerinin verdiği lakapla Liyonlu Hoca, Liyonlu Coğrafyacı Hüseyin Bey Tam 23 yıl Antalya Lisesi'nde ders vermiş. Binlerce genç Ondan **" Coğrafya nedir, ne değildir "** i öğrenmiş.

Fransız coğrafya ekolünün ne denli uygun olduğunu, bizim de onu uygulamamız gerektiğini bıkmadan, usanmadan anlatmış.

Verdiği derslerde, yazdığı tuğla kalınlığındaki kitapların ayrı birer kitap olabilecek oylumlu güzel önsözlerinde.

Yaz dinlencelerinde ne yapmış? Vurup kafayı, yan gelip yatmış mı? Doğu Anadolu'yu gezmiş, binbir zorlukla ulaşılan yöreleri incelemiş.

Yurt gezileri hiç de kolay değildir. Tren yolu her yere ulaşmamıştır. Yollar bozuk ve tehlikelidir. Zorluklardan yılmaz Saraçoğlu. Gittiği yerlerde, yöreyi iyi bilen insanları, görevlileri dinlemiş. Ses kayıt aygıtının henüz bilinmediği o yıllarda bu işin zorluğu daha iyi anlaşılır.

Yerel pratik bilgiyi kendine özgü sistematiği ile birleştirmiş; ülke coğrafyasının, incelediği bölgenin, bölümün, yörenin bütün özelliklerini derlemiş, toplamış. Özenle tuttuğu notları, çizdiği haritaları , çektiği fotoğrafları, profil, kesit ve blokdiyagramları ile gün gelir, kitaplaştırılır umuduyla yaşamış.

Sanatçı, desen ustası Orhan Kili şekilleri ve desenleri, haritaları çizmiş.

Kolay olmuş mu bu işler?

Binbir engel koymuşlar önüne.

Yaptığı çalışmaları Sıtkı Tekeli'nin aracı olmasıyla, Çankaya Köşkü'nde Reiscumhur İnönü'nün önünde anlatmış. Kitabın basılmasına karar verilmiş. Ne var ki, bir süre sonra Hükümet değişmiş, Demokrat Parti iktidarında beklenen olmamış, kitap hemen basılamamış.

İEL'den okul arkadaşı Celal Yardımcı, Menderes Hükümetinde Maarif Vekili olmuştur. Saraçoğlu'nu tanımakta, dikkatle izlemekte , ilgilenmekte ve takdir etmektedir.

DP Antalya Mebusu Akif Sarıoğlu'nun girişimleriyle Maarif Vekaleti Bütçesine özel olarak para eklenir ve ilk olarak Doğu Anadolu kitaplaşır. Yıl 1954' tir. Gecikmeyle ortaya çıkmış ilk eser budur.

Ya diğer dosyalar ? Sonra yeniden yarkurullar, bilirkişilerin yazanakları...

Kıskançlıklar..." **Hiçbir akademik unvanı olmayan bir lise coğrafya öğretmenin böyle bir çalışma yapmasının ilmi ehemmiyeti olamaz ; kıymet-i harbiyesi yoktur ,**" denilmiştir.

Geri bıraktırılmış ülkelerin değişmez kuralıdır.

HİÇ BİR BAŞARI CEZASIZ BIRAKILMAZ.

Zaman zaman umutsuzluğa kapılsa da 1954 yılında ilk kitabını Devlet Basımevi'nden çıkarma mutluluğunu yaşamış.

Bu arada sağdan soldan aşırmalar da başlamış.

Ansiklopedilere madde yazan büyük unvanlı bilim adamları, Onun adını vermeden, kaynak göstermeden, az değişiklikle bu kitaptan bilgi aktarmışlar (intihal).

Ömründe gidip görmediği yeri, sanki kendisi incelemiş gibi o ansiklopediye yazmış ve bedelini de sanki kendisi emek vermiş gibi almış.

.....

Üstadın 3 kitabında nszler önemli yer tutuyor. Bunun nedenlerini şöyle açıklıyor :”İnsanın bizzat kendi emeğinin ürünü olan bir eserde, konuya bir çeşit giriş, okuyucu ile bir çeşit dertleşme, hasbihal demek olan nsze ihtiyaç duyulur.

nszsz bir eser, deyim uygun ise, adeta, dümensiz bir gemiye benzer ; eserin incelenmesine girişmeden önce okuyucunun daha önceden öğrenmesi gereken gerçekler vardır ki, okuyucular, daima, bunları göz önünde bulundurabilsinler ve ona göre hazırlıklı bulunsunlar.”

.....

Saraçoğlu, bir Türkiye sevdalıdır.

Yeryüzü şekillerini dünyanın başka ülkeleriyle karşılaştırır. Kk Asya her yerden üstün bir varsıllık sunar.

İklim, akarsu ve gller bakımından çeşitlilik gösteren başka hiçbir ülke yoktur. Tarım rnleri açısından da aynı durum vardır.

Hayvan varlığı bakımından eşsiz, benzersizdir. Yetiştirilen hayvanlar, tatlı ve tuzlu sularda yapılan avcılık açısından da başka hiçbir ülkeyle karşılaştırılmaz.

Bölümlerde yer yer hayranlığını taşkın bir sevinçle dile getirir.

Örneğin iklim ... ” *Dünyada bu kadar cık alan içinde, Türkiye kadar çeşitli iklime sahibolan hiçbir memleket yoktur ; bir Alman burada 80 çeşit iklim bulmuş, tefrik etmiş; her köşenin kendisine göre özellikleri, yani mikroklimaları hesabedilirse, bu 500'e de çıkabilir. Her köşenin kendisine özgü ve ayrı adlar taşıyan rüzgarları vardır ve burada yöresel rüzgarlara dair ve mükemmel misaller bulunabilir. ”*

Örneğin ağaç varlığı... ” *ekinmeden iddia edebiliriz ki, Türkiye kadar zengin bitki örtüsüne sahibolan hiçbir memleket tasavvur edilemez ; bir iki ayrıca dışında, Türkiye'de üç kıtanın ürünlerini görmek mümkündür ve her birinin de mükemmel türleri yetişir : zm, incir, nar, fındık, ceviz, limon, portakal, muz, hatta biraz hurma, fıstık, Antep fıstığı, fındık, kayısı, elma, armut, tütün... Tütün hatta Amerika menşeli olduğu halde en mükemmel olarak Anadolu'da yetişir. Her çeşit orman ağaçları ki saymakla bitmez; en iyi palamut ormanları , sedir denilen katran ancak bizde kalmıştır. ”*

Örneğin hayvan varlığı ...” *Yabani veya ehli, her cinsten hayvanlar ve kuşlar...”*

Örneğin yeraltı servetleri : " Her birisi külliyetli olmasa da, Türkiye'de her çeşit maden çıkar, bazıları yetecek kadar, bazıları fazlasıyla."

Örneğin strateji : " Coğrafya bakımından bu kadar enteresan, bu kadar zengin konulu, fazla olarak 3 kıtanın ortasında, bütün geçitlere egemen bir noktada , eşsiz bir jeopolitik mevki işgal eden memleket..."

Ülke gerçeklerinden haberi olmayan etkili ve yetkili makamlarda oturanların, aşırı batı hayranlığının ülkemize ne denli zararlar verdiğini de örneklerle açıklıyor.

Öğretmenim : Akdeniz kıyılarının iklim özelliklerini incelemeyen, meteorolojik verileri dikkate almadan, İsveçli bir uzmana (!) kahve yetiştirme görevi verilmiştir.

Elbet sonuç tam bir fiyasko, hüsrandır. Masraf 40bin TL günümüzde küçük bir harcama gibi görülse de 1940'larda büyük bir meblağdır ve zarar eden yoksul ülkemiz olmuş; denemeden tek karlı çıkan kişi olan İsveçli kahveci (!) parasını alıp ülkesine dönmüştür.

Saracoğlu Öğretmenimin 3 cilt eserinden başka gazetelerde kalmış yazı dizileri de etkili olmuştur.

Bunlardan birisi Fırat üzerine yapılacak barajlarla ilgilidir.

Burada **DSİ** eleştirilmektedir. "**Su İşleri mi, Sudan İşler mi ?**" başlığı altında günbölük yazı dizisi Cumhuriyet'te yayımlanmıştır.

Bu yazıda, Keban ve Karakaya gibi 2 ayrı baraj yapmak yerine tek barajın yapılmasının daha uygun olacağı, elektrik üretiminin daha ucuza malolacağı, geniş tarım alanlarının baraj gölü altında kalmaktan kurtulacağı, büyük masrafların olmayacağı savlanmaktadır.

Bu görüş, Doğu Anadolu'yu; Fırat'ı, Karasu'yu, Murat'ı hidrografik özellikleriyle, vadi yapılarıyla iyi bilen ileri görüşlü bir yurtsever coğrafyacının çağdaş düşüncesidir.

Hazırladığı kitapların dışında ülkemizin ilerlemesi, kalkınması, tarımsal ve endüstriyel gelişmesi için de önerilerini Cumhuriyet ve Tanin gazetelerinde yayımlatmıştır.

En çok üzerinde durduğu coğrafya konuları şunlardır : Mağaralar, Göçmen kuşlar, Faunanın Türkiye Florasına yararları...

1958'de Antalya Lisesi'nden ayrılma vakti gelmiştir.

Ders verdiği, geziler yaptırdığı binlerce öğrenciye coğrafyayı sevdirmiştir. Ankara'da Milli Kütüphane'ye atanmak ister. Gerçekleşir isteği.

Burada çalışmalarını sürdürür, yayınları tarar, Bölge Coğrafyası dosyalarını geliştirir, basılacak duruma getirir.

1965 yılında emekli olsa da çalışmaları sürer. Ne var ki Akdeniz Bölgesi'nin 2. Cildi çıkmadığı gibi, diğer 5 bölgenin dosyaları da kitaplaşmadan kalır.

Rahmetli gazeteci Mete Akyol'un Milliyet'te yayımlanan yazısından öğreniyoruz; büyük coğrafyacımız ömrünün son günlerinde, Yalova'da bir çiftliğin çiçek serası bölümünde yaşamaktaydı. 1992'de aynı yerde sessiz, sedasız fani dünyadan göçeder.

Batı dünyasında, Japonya'da, Avustralya-Yeni Zelanda'da 3 eser veren bir bilim adamı, bir eğitimci rahat bir yaşam sürdürür, güvencesi vardır, maddi sıkıntılardan uzak yaşar.

Bizde durum budur ne yazık ki.

Akademik unvanlı coğrafyacıların engellemesi ülke eğitimine, kültürüne ne denli zararlar verdiğini de düşünmeliyiz.

Saraçoğlu öğretmenim ülke genelinde tüm bölgelerimizin dosyalarını hazırlamıştır; yayıma hazırdır.

Fakat, her dosya için bilirkişilerin oluşturulması, yayım öncesi evrelerin bıktırıcı uzunluğu, yazışmaların sürüncemede kalması Onu o denli bıktırmıştır ki, o dosyalar kitaplaşmadan kalmıştır.

Ve sonuçta bizler 1940'ların, 50'lerin Türkiye'si'nin ne durumda olduğunu öğrenmekten, Coğrafyamızı bilmekten uzak kalmışızdır.

Günümüzde adında Coğrafya olan birçok Dernek, Kurum vardır. Beklenir ki, Rahmetli Coğrafyacımızın mirasçılarıyla bağlantı kurulsun ve 6 bölgemizin dosyası da kitaplaştırılsın ki, bizler de yararlanalım.

Büyük coğrafya öğretmenimiz Hüseyin Saraçoğlu'nu rahmetle, minnetle anıyoruz.

.....

1. Doğu Anadolu Bölgesi. 1989. MEB. Öğretmen Kitapları Dizisi. 176. Milli Eğitim Basımevi.586 sayfa

2. Bitki Örtüsü Akarsular ve Göller. 1990. MEB Öğretmen Kitapları Dizisi . 177. Milli Eğitim Basımevi. 580 sayfa

3. Akdeniz Bölgesi. MEB. Öğretmen Kitapları Dizisi.175. Milli Eğitim Basımevi. 732 sayfa

.....

*Yazının hazırlanmasında, verdiği bilgilerden yararlanmama izin veren **DSİ İnşaat Mühendisi Sayın Galip Büyükyıldırım'a teşekkür ediyorum.***

